

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI
PUBLICATIONES BIBLIOTHECAE ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE

56.

BÜKYNÉ HORVÁTH Mária

AZ AKADÉMIAI KÖNYVTÁR
KURRENS KÜLFÖLDI PERIODIKUMAI

BUDAPEST, 1968

BÜKYNÉ HORVÁTH Mária

AZ AKADÉMIAI KÖNYVTÁR
KURRENS KÜLFÖLDI PERIODIKUMAI

BUDAPEST, 1968

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Igazgató:
dr. Rózsa György

Lektorálta:
DÖRNYEI Sándor

BÜKYNÉ HORVÁTH Mária

Az Akadémiai Könyvtár kurrens külföldi
periodikumai.

Bp. 1968. 52 p. 24 cm.

| A Magyar Tudományos Akadémia Könyv-
tárának Közleményei. — Publicationes
Bibliothecae Academiae Scientiarum
Hungaricae. 56. |

Német kiv.

ETO 05 (100): 027.2 (439.151) MTA (04)

Alak B/5 — Terjedelem 4,5 (A/5) ív

Megjelenés 1968 — Példányszám 800

Felelős kiadó: az MTA Könyvtárának igazgatója

Bp. V., Roosevelt tér 9.

69. 1025 Bács-Kiskun megyei Nyomda Vállalat, Kecskemét

ERRATA

Technikai hiba folytán a dolgozatban, saját szövegre való visszahivatkozáskor, tévesen, mindig kettővel magasabb oldalszám szerepel. A visszalapozásnál kérjük e hiba tekintetbevételét.

Infolge eines technischen Fehlers wurden bei den Hinweisen auf den eigenen Text ständig um zwei Nummern grössere Seitenzahlen angegeben. Wir bitten den Leser diesen Fehler in Betracht zu ziehen.

TARTALOM

Vizsgálódásaink célja	5
Módszerünk ismertetése	6
A feldolgozott anyag elemzése	9
a) Az 1966. évi periodikum-szakmegoszlás az Akadémiai Könyvtárban, valamint az Akadémiához tartozó intézeti könyvtárakban	10
b) „Egyetlen hazai példány”-periodikumok az Akadémiai Könyvtárban	20
c) A nyelvi megoszlás kérdése	23
d) Szakmai értékelés	25
e) Egy szakterület: a nyelvtudomány-szak, részletes elemzése ...	27
f) Kurrens külföldi periodikumaink olvasottsága	31
Összefoglalás	37
Jegyzetek	39
Függelék. 136. nyelvészeti periodikumunk értékelése a modernség, a nemzetközi színvonal és a magyar vonatkozás szempontja alapján	43
Zusammenfassung in deutscher Sprache	49

VIZSGALÓDÁSAINK CÉLJA

Egy nagy könyvtár történetének megírása igen összetett feladat. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára egyike azon intézményeknek, melyeknek részletes története még nem készült el. E körülményt hiánynak tekinthetjük. Meg kell azonban jegyezni, hogy e nagy felkészültséget és energiát igénylő tudományos vállalkozás előkészítéseképpen már számos részlettanulmány látott napvilágot. E megjelent tanulmányok két típusba sorolhatók: egy részük a könyvtár történetének időben körülhatárolt szakaszát érinti,¹ másik részük viszont egy-egy könyvtáron belüli gyűjtemény, ill. részleg leírását vagy történetét adja.² Sajnos, az Akadémiai Könyvtár periodikum-gyűjteménye nem tartozik azok közé a könyvtáron belüli gyűjtemények közé, melyekről összefoglaló tanulmány jelent volna meg.

Dolgozatunk megírását elsősorban az tette szükségessé, hogy gyűjteményünk méreteinek, struktúrájának, kihasználtságának felmérése — munkánk megfelelő színvonalú ellátása szempontjából — idestova elodázhatatlanná vált.

A periodikum-gyűjteménnyel természetesen nagyon sok különféle szempontból lehetett volna foglalkozni. Megírhattuk volna a gyűjtemény szoros értelemben vett történetét. Foglalkozhattunk volna a gyűjtemény ritka és kultúrtörténetileg jelentős periodikumaival stb. Mindennapi munkánk által élénk tárt szükségszerűség azonban nem e szempontok elsődlegessége mellett szólt, hanem amellett, hogy a kurrens külföldi periodikumok anyagával kívánatos mindenekelőtt foglalkoznunk.

E szempont kiemelkedő fontosságát többek között például a periodikumok használati statisztikája bizonyítja: ha ugyanis a periodikum-állományt négy részre: kurrens külföldi, nem kurrens külföldi, kurrens magyar és nem kurrens magyar periodikumokra tagoljuk, az első csoport, melyet kiemelkedő fontosságúnak mondtunk, az összes használt periodikumnak nálunk csaknem felét szolgáltatja.³ Magától értetődik, hogy milyen jelentős egy ilyen kis ország számára, amely helyzeténél fogva egyes kutatási területeken eleve korlátozott lehetőségekkel (pl. úrkutatás) rendelkezik, a nemzetközi tudományos élettel és eredményekkel közvetlen kapcsolatot biztosító kurrens külföldi periodikum-állomány.

A kurrens külföldi periodikum-állomány jelentőségének felismerését bizonyítani látszik az a tény is, hogy tudományos és szakkönyvtáraink beszerzési kereteiknek egyre nagyobb százalékát fordítják kurrens külföldi periodikumok beszerzésére. Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ például a külföldi kiadványok beszerzésére rendelkezésére álló keretből kétharmad részt fordít periodikumok és csak egy-

harmad részt könyvek beszerzésére. Az Országos Gyógyszerészeti Intézet beszerzési kerete jelenleg így oszlik meg: 83%⁰ külföldi folyóirat, 3%⁰ bel-földi folyóirat, 14%⁰ könyv. Az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutató Intézete 1967-ben 68 000 devizaforintot költött külföldi periodikumok és 23 000 devizaforintot külföldi könyvek beszerzésére. Igaz, hogy az elmúlt évek során a kurrens külföldi periodikumok ára jelentékenyen emelkedett, de ezzel együtt a külföldi szakkönyvek ára is növekedett. A tapasztalat viszont azt mutatja, hogy tudományos szakkönyvtáraink előbb mondanak le — a szűkebb anyagi lehetőségek miatt — külföldi szakkönyvek beszerzéséről, mint a külföldi periodikumokról.

Jelen dolgozatunk célja tehát az Akadémiai Könyvtár kurrens külföldi periodikum-állománya struktúrájának, szakmegoszlásának és egyéb hazai és külföldi periodikum-állományokhoz való viszonyának elemző megvilágítása lesz. Ezzel az elemzéssel egyrészt a kutatókat kívánjuk a katalógusoktól eltérő módszerrel tájékoztatni az állományról, másrészt a gyűjtemény további fejlesztéséhez szándékozunk egzakt adatokat nyújtani; ugyanis — mint látni fogjuk — a tanulmány kiterjed az állomány helyenkénti aránytalanságaira, valamint a ténylegesen felmerülő olvasói igényekre is.

MÓDSZERÜNK ISMERTETÉSE

A kurrens külföldi periodikum-állomány struktúrájának feltárásában statisztikai módszert alkalmaztunk. Számszerű adatok segítségével kívántuk érzékeltetni például a kurrens külföldi periodikumaink állományának egyéb periodikumállomány-egységekhez való viszonyát. Kvantitatív jellegű adatokat az Akadémiai Könyvtár hálózatához tartozó intézeti könyvtárak kurrens külföldi periodikum-állományaára vonatkozólag is megállapítottunk. Meg kell jegyeznünk, hogy kvantitatív adataink, melyekről azt állítjuk, hogy a „kurrens” periodikum-állományt tükrözik az 1966 legvégén megkezdett vizsgálódásainkra: 1966 decemberét közvetlenül megelőző időpontra vonatkoznak. Ezóta kurrens külföldi periodikumaink száma némileg természetesen növekedett.

A szükséges kvantitatív adatmegállapítások mellett célunk inkább a kvalitatív vonatkozások felderítése volt, olyannyira, hogy bizonyos kvantitatív jellemzők megállapításától el is tekintettünk (például olyan számításokat nem végeztünk, hogy kurrens külföldi periodikum-állományunkban a negyedévi, a havi, a hetenként megjelenő stb. periodikumoknak mi az aránya egymáshoz). Kvantitatív vonatkozáson elsősorban a kurrens külföldi periodikum-állomány szakmegoszlásának értékelését értjük. Ennek megvalósítására a tartalomelemzésnek (content analysis) nevezett eljárás egy bizonyos, általunk kidolgozott válfaját alkalmaztuk. Magára a tartalomelemzésre, mint módszerre vonatkozó bibliográfiai adatokat e helyen nem összegezzük, mivel erre vonatkozólag magyar nyelven már több publikáció áttekintést nyújtott.⁴

Még mielőtt saját elemző eljárásunk részleteire rátérnénk, szóljunk néhány szót a szakmegoszlás elemzésének eddigi gyakorlatáról, függetlenül attól, hogy ez a gyakorlat a content analysis tudatos alkalmazása-e vagy sem.

A szakmegoszlás struktúrája felderítésének egyik legegyszerűbb és

meglehetősen elnagyoló módszere az, ha annak az anyagnak az egységeit, melynek szakmegoszlását keressük, egységenként egyetlen szakba erőltetjük, majd az így nyert „szakozás” után számoljuk össze azt, hogy mennyi anyag található az egyes szakokon belül. Ez az eljárás tudományos célra ma már teljesen korszerűtlen. A mai magyar könyvtárakban csaknem egységesen elterjedt ETO-rendszerű szakozás elvétől ez a módszer ugyanis teljesen idegen. A régebbi könyvtári gyakorlattól azonban nem állt távol; gondoljuk csak meg például, hogy a budapesti nagy könyvtárak közül számos, anyagát szakok szerint tárolta, s mivel a könyvnek csak egyetlen helye lehetett a raktárban, az egyes köteteket pusztán egyetlen szakba sorolták be. Természetes, hogy az állomány szakmegoszlására vonatkozó primitív kimutatások⁵ is mindenkor erre az egy szakba való besorolási sémára támaszkodtak. Ez az eljárás ma már pusztán azért is egyre használhatatlanabb, hogy mind nagyobb tért hódítanak az egyetlen szakba egyértelműen be nem sorolható ún. interdiszciplináris tudománysszakokat képviselő kiadványok (pszicholingvisztika, matematikai nyelvészet stb.). Megfelelőbb szakmegoszlási feltárás valószínűleg meg úgy, ha a szakmegoszlás szempontjából vizsgált minden egyes kiadványt annyi felé „szakozunk”, ahány szakterületet ez az adott kiadvány érint, nem törődve azzal, hogy az egyik kiadvány esetleg csak egyetlen szakba kerül, a másik viszont több szakba tagclódik; felfogásunk ennél az eljárásnál ugyanis az, hogy nem arra vagyunk kíváncsiak: miként érintik a kiadványok az egyes szakterületeket akkor, ha minden kiadványt, az arányosság elve kedvéért, azonos számú szakjelzettel látunk el, hanem arra, hogy az anyag, a maga természetes széttagolódásában, az arányosságra való törekvéstől teljesen eltekintve miként érinti az egyes szakterületeket, hányszori előfordulással. Ez a módszer nem egyéb, mint a könyvtári gyakorlatban jól ismert szakozás + a szakozás eredményének statisztikai összegezése. Mint ismeretes, a könyvtári szakozásnál sohasem lehet előre meghatározni, hogy 100 könyv mondjuk 286 szakszámot fog-e kapni, vagy mondjuk 177-et. A szakbesorolások számából tehát a *szakozott kiadványok számára* semmi módon sem lehet visszakövetkeztetni. Éppen ez az a körülmény, ami az ilyen szakozáson és ennek egyszerű kiértékelésén alapuló végeredményt általános strukturális kép nyerése szempontjából megkérdőjelezi. Igaz, valaki azt mondhatja, hogy kérem, ha több tízezer tétel szakozásáról van szó, akkor az egyenlőtlenségek lassan korrigálják egymást. Ez a nézet helytálló, de bizonyos hibaszázalék még igen nagyszámú anyag szakozása esetén is fennmarad. Törekvésünk tehát az volt, hogy ezen, pusztán a témák megoszlására rávilágító módszer mellett⁶ egy olyat dolgozzunk ki, amely immár a témák megoszlásán túlmenően a feldolgozott anyag struktúrájára vonatkozóan is arányos képet ad.

Módszerünk lényegét az a megoldás teszi, hogy ha egy szakozandó periodikum egyetlen szakot érint, akkor az érintett szakot 1 egész számmal gyarapítja, ám ha két külön szakot érint, akkor az érintett szakokat csak 0,5—0,5 értékkel, ha viszont négy szakot érint, akkor mindegyiket 0,25—0,25 — ... értékkel stb. Az egyes szakokat tehát, mivel a periodikumok gyakran több szakot érintenek, többnyire tizedes számokkal növeljük csak a szakozás folyamata során. E módszer alkalmazása különösen a periodikumok (illetve a vegyes tartalmú kiadványok) elemzése esetén indokolt, hiszen a periodikum már jellegénél fogva több szerző, ill. munkatárs műve,

és hacsak a tanulmányok nem egyetlen szűk témát érintenek valamenynyien, a szétválasztás, mivel ténylegesen szétválasztható anyagról van szó, teljesen indokolt.

Nézzük azonban a fenti módszer árnyoldalait is. Az egyes periodikumok szakozásánál természetesen arra is lehetett volna ügyelni, hogy a periodikum egyenletes eloszlásban tartalmazza-e a megadott szakanyagokat, vagy esetleg az egyik témakörből mondjuk kétszer annyit, mint a másikból. Egyes esetekben, mindazonáltal elég ritkán, bizonyára egyenlőtlen megoszlással lett volna dolgunk. Az anyag megoszlásának ezt a kvantitatív mérlegelését egy-egy periodikumon belül sajnos nem valósítottuk meg. E pontosság eléréséhez ugyanis minden egyes periodikummal szinte önálló tanulmányt képviselő szinten kellett volna foglalkoznunk. Ez a maximalizmus, ha néhány tizeddel pontosabb végeredményhez vezetett volna is, a nagy többletmunka miatt semmiképpen sem állt volna arányban a nyert csekélyke haszonnal. A módszer további, jóllehet jelentéktelen árnyoldala abban áll, hogy egyes esetekben — például elsősorban a három felé való szakozás esetén, de ugyanígy a hat felé való szakozáskor is —, a részletértékek végtelen tizedes számok lesznek. Annak érdekében, hogy az elemzett periodikumok számára veszteség nélkül vissza lehessen következtetni az egyes szakok érintettségét kifejező tizedes számok összegezésével, el kellett kerülnünk a végtelen tizedes számoknál szükségszerűen keletkező apró veszteségeket. Így például a három felé szakozás esetében $0,33—0,33—0,34$ számértékeket irtunk fel. Tapasztalatunk szerint ezek a kis felkerekítések sehol sem összegeződtek a reális kép kárára, hanem minden szakon belül megnyugtatóan kiegyenlítik egymást.⁷ A módszer további, esetleg hátrányosnak mondható jellegzetessége az, hogy az egyes szakok terheltségét kifejező számokból (sokszor vegyes számok) nem lehet visszakövetkeztetni arra, hogy hány periodikum foglalkozik kizárólag és hány pedig csak részben a nevezett szakterülettel. (Ha mondjuk 100 periodikumot szakozunk az itt leírt módszerrel és az egyik szak mondjuk az egész állomány $6\frac{0}{10}$ -át teszi ki, ez a szám esetleg azt jelölheti, hogy egyetlen periodikum érinti teljes egészében, 10 pedig csak fél terjedelemben a szóban forgó szakot.) Ha szükségesnek láttuk volna, természetesen az egyes szakokat képviselő számértékeket tovább tagolhattuk volna, megjelölvén, hogy ezek ennyi egész, ennyi meg ennyi fél, ennyi meg ennyi negyed stb. periodikum-terjedelemből tevődtek össze, ám mi ezen részletezés elmaradását nem éreztük hátrányosnak, mivel az ilyen részletezés felemlítése csak túlkomplikálta volna eredményeinket és a szintetikus összkép szempontjából inkább hátrányos lett volna, mint előnyös. Annýt mégis mondhatunk, hogy fél, harmad, negyed stb. periodikum-terjedelmekre egy ilyen részletezés majd minden szaknál kiterjedt volna, ugyanis a periodikumok jellegüknél fogva a könyveknél sokkal szerteágazóbb tudományos információs anyagot tartalmaznak és eleve több szakot érintenek. Ha a fent említett kisebb pontatlansági tényezők rontják is statisztikai végeredményeinket, mindent összevéve, a szóban forgó módszert kitűzött célunk szempontjából mégis a legalkalmazhatóbbnak tartottuk.

Nem szorosan a módszer kérdéséhez kapcsolódóan ugyan, de mégis itt kell megjegyeznünk, hogy a periodikumok szak szerinti hovatartozásának meghatározása során nagy segítségünkre volt a kurrens külföldi periodikumok anyagára vonatkozó és könyvtárunk folyóirattermében az olvasók

rendelkezésére álló periodikum-szakkatalógus. E szakkatalógus lyukkártyás megoldású, az ETO rendszerét követi és az összes kurrens külföldi periodikumunkra kiterjed. Az újonnan beérkezett periodikumféleségek folyamatosan belekerülnek, valamint — a rekatalogizálás ütemét követve — lassanként a nem kurrens külföldi és a magyar periodikum-állománnyal is kiegészül. E szakkatalógus felállítását és a lyukkártyarendszerű adattárolás e célra való adaptációját † Weger Imre és Darabos Pál végezték. Ugyancsak itt említjük meg végül, hogy az Akadémiai Könyvtár a periodikum fogalmát igen tágan értelmezi, amint azt a nagy nemzetközi folyóirat-bibliográfiák is teszik: a tulajdonképpeni periodikum-anyag mellett a kiadványtípusilag határesetnek tekinthető évkönyveket, évi jelentéseket stb, is a periodikum-gyűjteménybe sorolja.

A FELDOLGOZOTT ANYAG ELEMZÉSE

A módszerről szóló fejezetünk elején már utaltunk a kvantitatív mutatók jelentőségére. Dolgozatunk gerincét képező jelen fejezetünket tehát e mutatószámok ismertetésével kezdjük. 1966. november végén, adatgyűjtésünk befejezésekor periodikum-gyűjteményünk állapota az egyes állományrészek nagyságát és arányát illetően a következő számadatokkal volt jellemezhető:

Magyar periodikumok			Külföldi periodikumok			Összesen:
Kurrens magyar periodikumok	485	3,82 ⁰ / ₀	Kurrens külföldi periodikumok	5754	45,15 ⁰ / ₀	kurrensenk: 6239
Nem-kurrens magyar periodikumok	1841	14,44 ⁰ / ₀	Nem-kurrens külföldi periodikumok	4664	36,59 ⁰ / ₀	nem kurrensenk: 6505
Összesen magyarok: 2326 félé			külföldiek: 10 418 félé			
Összes periodikumunk 1966 nov. végén: 12 744 félé						

A fenti számokból jól látható, hogy periodikum-állományunk zömét külföldi periodikumok képezik: csaknem ötször annyi a külföldi periodikum, mint a magyar. Látható továbbá, hogy a kurrens külföldi periodikumok egész periodikum-állományunknak csaknem felét teszik ki. Tekintettel arra, hogy a kurrens periodikumok kutatási hasznosíthatósága általában igen magas, mivel ezek a legfrissebb tudományos eredményeket tartalmazzák, és tekintettel arra, hogy a külföldi periodikumok viszont korlátozott példányban való meglétük miatt jelentenek magas kutatási értéket, az ilyen periodikumok magas százalékban való előfordulásán túlmenően a fenti elvi szempontok alapján sem indokolatlan, hogy elemzésünket erre az állományrészre szorítkozva végeztük.

a) Az 1966. évi periodikum-szakmegoszlás az Akadémiai Könyvtárban, valamint az Akadémiához tartozó intézeti könyvtárakban⁸

A figyelmünk központjába helyezett kurrens külföldi periodikumokra vonatkozó és a kutatók, valamint a tudományszervezést végző vezető személyek számára igen sokat mondó adat e periodikumok szakterületenkénti megoszlása. Ezt szemlélteti az itt következő táblázatunk, amelyben az Akadémiai Könyvtár állományára vonatkozó adatok mellett az intézeti könyvtárak összesített állományára vonatkozó adatokat is megtaláljuk:

Az Akadémiához tartozó könyvtárak periodikum-szakmegoszlása

ETO-szám	A szak megnevezése	Akadémiai Könyvtár				Intézeti könyvtárak	
		Hány periodikumnyi anyag érinti a szakot?	%			Hány periodikumnyi anyag érinti a szakot?	%
001.89+65	Tudomány-, ill. üzemszervezés	69,91	1,21			69,43	1,82
001.92	Vegyes tartalmú folyóiratok	38,33	0,66			12	0,31
002+01'02 +930.25	Dokumentáció + katalógusok, bibliográfiák, könyvtárak + levéltárak működése	288	5			35,41	0,93
008+930.85	Kultúra + művelődéstörténet	46,9	0,81			11,5	0,3
009+3	Humán tudományok és társadalomtudományok általában	140,64	2,44			28,18	0,74
061.12	Akadémiák és egyéb tudományos társaságok	120,58	2,1			24,16	0,63
069	Múzeumok működése	11,84	0,2			0,84	0,02
1	Filozófia	81,83	1,42			34,62	0,91
159.9+616.89	Pszichológia + pszichiátria	36,47	0,63			30,5	0,8
2	Vallástudomány, valláskritika	29,19	0,5			3,75	0,09
3K+3M+14M	A kommunista pártokkal kapcsolatos anyag + marxizmus-leninizmus	52,95	0,92			24,03	0,63
30	Szociológia, szociográfia	34,88	0,6			20,25	0,53
31	Statisztika	18,33	0,32			81,16	2,13
32+35	Politika + államigazgatás	40,19	0,69			41,3	1,08
33	Politikai gazdaságtan, közgazdaságtudomány	109,76	1,9			261,51	6,86
34	Jogtudomány (nemzetközi szervezetek működése)	61,27	1,06			116,7	3,06
37	Neveléstudomány	27,99	0,48			24,92	0,65
378.4	Egyetemi kiadványok	92,33	1,6			6,2	0,16
39	Néprajz	99,21	1,72			27,25	0,71
5	Természettudományok általában	136,98	2,38			53,04	1,34
5 6	Természet- és alkalmazott tudományt általában érintő folyóiratok	57,26	0,99			27,84	0,73
501	Fiziko-matematikai tudományok	64,17	1,11			48,33	1,27
502	Leíró természettudományok	78,18	1,35			45,67	1,2

Akadémiai Könyvtár Intézeti könyvtárak					
ETO-szám	A szak megnevezése	Hány perio- dikumnyi anyag érinti a szakot?	%	Hány perio- dikumnyi anyag érinti a szakot?	%
51+007	Matematika + kibernetika	233,68	4,06	229,02	6,01
52+629.19	Csillagászat + űrkutatás	83	1,44	281,24	7,38
53	Fizika	145,45	2,53	119,26	3,13
539.1+621.039	Atomfizika + reaktortechnika	71,96	1,25	49	1,28
54+66	Kémia + kémiai technológia	201,44	3,5	172	4,51
548/549	Ásvány- és kristálytan	20,33	0,35	9,33	0,24
55	Geológia általában	208,37	3,62	38,75	1,01
550.3/4	Geofizika és geokémia	62,66	1,08	60,33	1,58
551.4	Fizikai földrajz	55,44	0,96	58,51	1,53
551.5	Meteorológia	20	0,34	25,92	0,68
553	Teleptan	6,5	0,11	10,5	0,27
56	Paleontológia, őslénytan	27,47	0,47	5	0,13
57	Biológia	142,57	2,47	169,25	4,44
572	Antropológia	26,01	0,45	2,66	0,07
576.8	Mikrobiológia	36,33	0,63	44,5	1,17
577.1	Biokémia	23,5	0,49	30,67	0,8
577.3	Biofizika	4	0,06	8,66	0,23
58	Növénytan	119,75	2,08	81,08	2,12
59	Állattan	128,91	2,24	72,75	1,91
61+612	Orvostudomány	195,38	3,4	178,65	4,68
619	Állatorvostudomány	10,8	0,18	57,33	1,5
62	Műszaki tudományok általában	190,03	3,3	46,92	1,23
621.3+621—52	Elektrotechnika, elektronika + automatika	83,01	1,44	119	3,12
622+669	Bányászat + kohászat	40,33	0,7	19,01	0,5
63	Mezőgazdaság	152,5	2,64	381,13	10,00
7	Művészetek (képzőművészetek, iparművészet, zene, film, tánc, színművészet)	182,52	3,17	85,52	2,24
80	Nyelvtudomány	179,62	3,12	69,41	1,82
807	Klasszika filológia	63,04	1,1	10,16	0,26
809	Orientalisztika	418	7,26	8,34	0,22
81/89	Irodalom, irodalomelmélet, irodalomtörténet, filológia	307,5	5,34	121,15	3,18
91+908	Földrajz + honismeret	139,77	2,42	114	3,00
93/99+930.27	Történelem általában + paleográfia, epigráfia	230,24	4	73,68	1,93
930.26+571	Régészet + ősrégészet	201,7	3,5	30,68	0,8
Összesen		5754	99,79 ⁰ / ₀	3812	99,87 ⁰ / ₀

A fenti táblázat adatainak áttekintése nem könnyű, ezért hasznos lesz talán, ha a fenti adatokat ti. az Akadémiai Könyvtár, illetve az intézeti könyvtárak periodikum anyagának szakmegoszlását a szakok nagyságrendjében is szemügyre vesszük. Nézzük tehát e csoportosítást!

Az Akadémiához tartozó könyvtárak periodikum-szakmegoszlása a szakok nagyság-
rendjében (0%-okban kifejezve)

Sor- szám	Akadémiai Könyvtár		Intézeti könyvtárak	
	A szak megnevezése	%-szám	A szak megnevezése	%-szám
1.	Orientalisztika	7,26	Mezőgazdaság	10,00
2.	Irodalom, irodalomelmélet, irodalomtörténet, filológia	5,34	Csillagászat + űrkutatás	7,38
3.	Dokumentáció + katalógu- sok, bibliográfiák, könyv- tárak, + levéltárak működése	5,00	Politikai gazdaságtan, közgazdaságtudomány	6,86
4.	Matematika + kibernetika	4,06	Matematika + kibernetika	6,01
5.	Történelem általában + paleográfia, epigráfia	4,00	Orvostudomány, fiziológia	4,68
6.	Geológia általában	3,62	Kémia + kémiai technológia	4,51
7.	Régészet + ősrégészet	3,5	Biológia	4,44
8.	Kémia+kémiai technológia	3,5	Irodalom, irodalomelmélet, irodalomtörténet, filológia	3,18
9.	Orvostudomány	3,4	Fizika	3,13
10.	Műszaki tudományok általában	3,3	Elektrotechnika, elektronika + automatika	3,12
11.	Művészetek (képzőművé- szetek, iparművészet, zene, film, tánc, színművészet)	3,17	Jogtudomány (nemzetközi szervezetek működése)	3,06
12.	Nyelvtudomány	3,12	Földrajz + honismeret	3,00
13.	Mezőgazdaság	2,64	Művészetek (képzőművészetek, iparművészet, zene, film, tánc, színművészet)	2,24
14.	Fizika	2,53	Statisztika	2,13
15.	Biológia	2,47	Növénytan	2,12
16.	Humán tudományok és társadalomtudományok általában	2,44	Történelem általában + paleográfia, epigráfia	1,93
17.	Földrajz + honismeret	2,42	Állattan	1,91
18.	Természettudományok ált.	2,38	Tudomány-, ill. üzemszervezés	1,82
19.	Állattan	2,24	Nyelvtudomány	1,82
20.	Akadémiák és egyéb tudo- mányos társaságok	2,1	Geofizika és geokémia	1,58
21.	Növénytan	2,08	Fizikai földrajz	1,53
22.	Politikai gazdaságtan, közgazdaságtudomány	1,9	Állatorvostudomány	1,5
23.	Néprajz	1,72	Természettudományok általában	1,34
24.	Egyetemi kiadványok	1,6	Atomfizika + reaktortechnika	1,28
25.	Elektrotechnika, elektro- nika + automatika	1,44	Fiziko-matematikai tudományok	1,27
26.	Csillagászat + űrkutatás	1,44	Műszaki tudományok általában	1,23
27.	Filozófia	1,42	Leíró természettudományok	1,2
28.	Leíró természettudományok	1,35	Mikrobiológia	1,17

Sor- szám	Akadémiai Könyvtár		Intézeti könyvtárak	
	A szak megnevezése	%-szám	A szak megnevezése	%-szám
29.	Atomfizika + reaktor-technika	1,25	Politika + államigazgatás	1,08
30.	Tudomány-, ill. üzemszerv.	1,21	Geológia általában	1,01
31.	Fiziko-matematikai tudományok	1,11	Dokumentáció + katalógusok, bibliográfiák, könyvtárak, + levéltárak működése	0,93
32.	Klasszika-filológia	1,1	Filozófia	0,91
33.	Geofizika és geokémia	1,08	Régészet + ősrégészet	0,8
34.	Jogtudomány (nemzetközi szervezetek működése)	1,06	Biokémia	0,8
35.	Természet és alkalmazott tudományt egyaránt érintő folyóiratok	0,99	Pszichológia + pszichiátria	0,8
36.	Fizikai földrajz	0,96	Humán tudományok és társadalomtudományok általában	0,74
37.	A kommunista pártokkal kapcsolatos anyag + marxizmus—leninizmus	0,92	Természet- és alkalmazott tudományt egyaránt érintő folyóiratok	0,73
38.	Kultúra + művelődéstört.	0,81	Néprijz	0,71
39.	Bányászat + kohászat	0,7	Meteorológia	0,68
40.	Politika + államigazgatás	0,69	Neveléstudomány	0,65
41.	Vegyes tartalmú folyóiratok	0,66	Akadémiák és egyéb tudományos társaságok	0,63
42.	Pszichológia + pszichiátria	0,63	A kommunista pártokkal kapcsolatos anyag + marxizmus—leninizmus	0,63
43.	Mikrobiológia	0,63	Szociológia, szociográfia	0,53
44.	Szociológia, szociográfia	0,6	Bányászat + kohászat	0,5
45.	Vallástudomány, valláskritika	0,5	Vegyes tartalmú folyóiratok	0,31
46.	Biokémia	0,49	Kultúra + művelődéstörténet	0,3
47.	Neveléstudomány	0,48	Teleptan	0,27
48.	Paleontológia, őslénytan	0,47	Klasszika-filológia	0,26
49.	Antropológia	0,45	Ásvány- és kristálytan	0,24
50.	Ásvány- és kristálytan	0,35	Biofizika	0,23
51.	Meteorológia	0,34	Orientalisztika	0,22
52.	Statisztika	0,32	Egyetemi kiadványok	0,16
53.	Múzeumok működése	0,2	Paleontológia	0,13
54.	Állatorvostudomány	0,18	Vallástudomány, valláskritika	0,09
55.	Teleptan	0,11	Antropológia	0,07
56.	Biofizika	0,06	Múzeumok működése	0,02
		99,790%		99,870%

Az imént közreadott két táblázat elemző munkánk egyik első, kézzelfogható eredménye. E táblázatok adatainak értékeléséhez alapvető támpontot az érintett könyvtárak gyűjtőkörének ismerete nyújt. Az Akadémiai Könyvtár gyűjtőkörét az MTA Elnökségi Tanácsának 1965. január 15-i határozata szabta meg legutóbb. Eszerint „a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára... fő gyűjtőkörében gyűjti a tudománypolitikai vonatkozású dokumentumokat, a tudománytörténeti összefoglalásokat, külföldi tudományos akadémiák működésére vonatkozó kiadványokat; nyelv- és irodalomtudományi, orientalisztikai, ókortudományi és tudományszervezési kiadványokat. Mellékgyűjtőkörben gyűjti a természettudományi alap kutatásokhoz szolgáló műveket, a tudományos szocializmust és a fő gyűjtőkörben nem említett más társadalomtudományok területén a tudományos kutatáshoz szükséges enciklopedikus kiadványokat, bibliográfiákat... valamint a határterületekhez tartozó szakirodalmat...”⁹ Mennyiben tesz eleget a kurrens külföldi periodikum-anyag e gyűjtőköri követelményeknek? A gyűjtőköri előírás — mint az imént láttuk — az Akadémiai Könyvtár számára nagyobbbrészt humán — társadalomtudományi gyűjtőkört ír elő. Hogy ez milyen mértékben (⁰/₁₀-ban) valósult meg, azt a következő kis összehasonlítás szemlélteti:

A humán — társadalomtudományi periodikumok	53,73 ⁰ / ₁₀
A természettudományi periodikumok	33,68 ⁰ / ₁₀
Az alkalmazott tudományi és műszaki periodikumok ¹⁰	12,38 ⁰ / ₁₀

Ez a megoszlás első pillanatra megfelelni látszik a gyűjtőköri követelményeknek, de ha az elsőnek közölt táblázat adatait tudományonként külön-külön mérlegeljük, akkor a kép már nem ennyire előnyös: ugyanis több esetben indokolatlan sűrűsödést tapasztalunk periodikumaink anyagában olyan tudományterületeken, melyek sem fő-, sem mellékgyűjtőkörünkbe nem tartoznak. A geológia, az orvostudomány, a műszaki tudományok területei, a mezőgazdaság, az állattan, a növénytan, a csillagászat stb. például ilyen, viszonylag sok periodikumot magába foglaló, profilidegen szakterület.

E jelenség magyarázatánál azt a körülményt kell figyelembe vennünk, hogy a kurrens külföldi periodikumaink ⁹/₁₀-ed része nem a gyűjtőköri előírásokat szigorúan betartó vásárlás útján kerül a könyvtár állományába, hanem a kultúrpolitikai megfontolások által meglehetősen befolyásolt nemzetközi folyóiratcsere útján. E nemzetközi csere „valutáját” az MTA idegen nyelvű folyóiratai képezik, elsősorban az Acták. Márpedig ez utóbbiak egy 1959—1960-ra vonatkozó statisztika alapján¹¹ humán szakterületeket csak 18,395⁰/₁₀-ban képviselnek, nem csoda tehát, ha a zömmel természettudományos periodikumokért cserébe ugyancsak természettudományos periodikumok érkeznek, mégpedig elsősorban az Acták szűkebb tematikájának megfelelő témakörökben. Az *Acta Agronomica*, *Acta Botanica*, *Acta Geologica*, *Acta Medica*, *Acta Technica*, *Acta Zoologica* szerteágazó nemzetközi cseréjének eredményeként keletkezik tehát periodikum-állományunkban az említett Acták által képviselt szakterületek nagyszámú periodikummal való ellátottsága. Ezen előnytelen tendenciát a vásárlás útján beszerzett periodikumok nem tudják — tekintve a cserével szembeni kisebb számarányukat — kikorrigálni.

— Bizonyos profilidegen periodikumok halmozódását az alkalmazott és műszaki tudományi anyagon belül is tapasztaljuk (pl. az orvostudomány, a mezőgazdaság, a bányászat-kohászat stb. szakoknál). A profilidegen anyag egy-egy szakterületen belüli felhalmozódását megállapítva nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy ez a felhalmozódás csak viszonylagos: például a World Medical Periodicals-ban (New York, 1961. 3. kiad.) számon tartott csaknem 6000 kurrens orvosi periodikum mennyiségéhez képest az ebből nálunk meglevő mintegy 200 csak töredék, „halmozódásnak” csak az Akadémiai Könyvtár adott periodikum-szakmegosztási struktúrájában tűnik.

Sajnálatos lenne, ha a természettudományi, valamint alkalmazott és műszaki tudományi periodikumainkat a gyűjtőkörrre hivatkozva pusztán csak elmarasztalnánk. Tény az, hogy a modern tudományfejlődés egyik jellegzetes trend-je, vagy a kevéssé kifejező magyar fordítást alkalmazva irányzata a *humán és társadalomtudományoknak a természettudományokhoz való fokozódó közeledése*. A matematikai eredmények és módszerek alkalmazásának fokozódó mértékét tapasztaljuk például a nyelvtudományban, a szociológiában, a közgazdaságtudományban, a pszichológiában, sőt felmerülő igényként az irodalomtudományban is. A kommunikáció-elmélet és pszicholingvisztika a matematika mellett a fiziológiával, sőt az állati kommunikáció kutatása révén az állattannal is kapcsolatba kerül. Ha igaz ez a trend, akkor a jövőben, pusztán a humán és társadalomtudományok érdekeit tekintve is, egyre nagyobb jelentőséget kell majd tulajdonítanunk a természettudományi és alkalmazott tudományi anyagnak. De már jelenleg is igen nagy fontossága van gyűjtőkörünk szempontjából számos természettudományi és alkalmazott, ill. műszaki tudományi szaknak, vagy egyes periodikumnak. Így például a tudományszervezési szakirodalom, amely fő gyűjtőkörünkbe tartozik, bizonyos százalékban kifejezetten természettudományi, ill. műszaki tudományi periodikumokban található. Ilyen folyóirat többek között az „általános természettudományi folyóiratok” anyagában a *Science Progress*, a *La Nature*, a *The Nature*, a *New Scientist*, az „általános műszaki folyóiratok” anyagában a *Journal of Scientific Technical Research* (ismertebb nevén: T. V. F.), és igen nagy számú egyéb periodikum. Ugyanitt említendő meg, hogy a határterületi tudományok szakirodalmának beszerzése, amely mellékgyűjtőkörünket képezi, sokszor természettudományi periodikumok beszerzésével egyértelmű. Így az orvosi folyóiratnak számító *Folia Phoniatica* megléte a nyelvtudomány egyes területeinek eredményes művelése szempontjából feltétlenül indokolt.

Periodikum-állományunk értékelése kapcsán megemlítjük még, hogy gyűjtőkörünk fokozottan humán és társadalomtudományi érdekeltége ellenére e tudományokon belül is elítélendő bizonyos szakterületek anyagának indokolatlan felduzzadása. Példaként hozzuk fel a „politika és államigazgatás”, a „politikai gazdaságtan, közgazdaságtudomány”, a „jogtudomány” és bizonyos mértékig a „földrajz + honismeret” szakok anyagának túlzott részesedését a főgyűjtőkörhöz tartozó humán—társadalomtudományok anyagához viszonyítva.

Miután az Akadémiai Könyvtár periodikum-állományának szakmegosztását a gyűjtőköri követelmények megvilágításába helyezve nagy vonásaiban áttekintettük, fordítsuk most figyelmünket az intézeti könyvtárak felé. Az intézeti könyvtárak anyagát, nézetünk szerint, csak akkor indokolt

egyetlen összetartozó gyűjteményként elemezni és értékelni, ha az Akadémia egész könyvtárhálózatának, az Akadémia Központi Könyvtárának anyagát is beleértve, egységes képét, egymást kiegészítő vagy átfedő voltát akarjuk vizsgálni. Mivel az intézeti könyvtárak gyűjtőköre „természetesen, feladatuknak megfelelően, igazodik az intézet kutatási profiljához”¹², mi e speciális és nem egyszer bizonyos mértékig változó kutatási profilok szempontjából történő elemzésbe és értékelésbe nem bocsátkozhattunk, meg kellett állnunk a fent említett globális elemzés szintjénél. Globális elemzésünket úgy valósítjuk meg, hogy szakról szakra haladva megnézzük, miként viszonyul, nagyságát tekintve, az Akadémia Központi Könyvtárának periodikum-állománya a megfelelő szakirányú intézetek könyvtárának periodikum-állományához. E viszonyulást tükrözi az alábbi táblázat:

Az egyes szakterületek Akadémiai Könyvtári és intézeti periodikum-ellátottsága

A szak megnevezése az ETO szisztema- tikus rendjét követve	A szakot képviselő intézetek neve	Hány periodikumnyi anyag található A közp. könyvtárban	Az intéze- teknél	A közp. könyvtár állományá- hoz viszonyí- tott + - eltérés:
Tudomány- ill. üzemsszervezés	Agrárgazd. Kut. Int. ¹³ Ipargazd. Kut. Int. Közgazd. Kut. Int. Számítástechnikai Közp.	69,91	69,43	nem szigni- fikáns
Kultúra + mű- velődéstörténet	Dunántúli Tud. Int. Történettudományi Int.	46,9	11,5	+
Filozófia	Filozófiai Intézet	81,83	34,62	+
Pszichológia + Pszichiatria	Pszichológiai Int.	36,47	30,5	+
A kommunista pártokkal képes. anyag + mar- xizmus-leniniz- mus	Allam- és Jogtud. Int., Filozófiai Int., Irodalomtört. Int., Közgazd. Tud. Int., Történettudományi Int.	52,95	24,03	+
Szociol., szociog- ráfia	Szociológiai Kut. Csop.	34,88	20,25	+
Statisztika	Agrárgazd. Kut. Int., Közgazd. Int., Matematikai Int., Közgazd. Int.	18,33	81,16	—
Politika + államigazgatás	Történettudományi Int.	40,19	41,3	nem szigni- fikáns
Politikai gazda- ságtan, közgaz- daságtudomány	Agrárgazd. Kut. Int., Közgazd. Int.	109,76	261,51	—
Jogtudomány (nemzetközi szervezetek mű- ködése)	Allam- és Jogtud. Int.	61,27	116,7	—
Néprajz	Dunántúli Tud. Int., Népzene Kut. Csop.	99,21	27,25	+
Matematika + kibernetika	Matematikai Kut. Int., Számítástechnikai Közp.	233,68	229,02	nem szigni- fikáns

A szak megnevezése az ETO szisztema- tikus rendjét követve	A szakot képviselő intézetek neve	Hány periodikumnyi anyag található A közp. Az intéze- könyvtárban teknél	A közp. könyvtár állományá- hoz viszonyí- tott + — eltérés:	
Csillagászat + űrkutatás	Csillagvizsgáló Int., Napfizikai Observatórium, Geodéziai Kut. Labor.	83	281,24	—
Fizika	Atommag Kut. Int., Elméleti Fizikai Kut. Cso., Műszaki Fizikai Kut., Műszerügyi Szolgálat.	145,45	119,26	+
Atomfizika + reaktortechnika	Atommag Kut. Int.	71,96	49	+
Kémia + kémiai technológia	Biokémiai Kut. Int., Kémiai Szerkezeti Kut. Lab., Közp. Kémiai Kut. Int., Műszaki Kémiai Kut. Int., Sztereo-kémiai Kut. Cso., Talajtani és Agrokémiai Kut. Int.	201,44	172	+
Geofizika és geokémia	Geodéziai Kut. Labor., Geofizikai Kut. Labor.	62,66	60,33	nem szigni- fikáns
Fizikai földrajz	Földrajztud. Kut. Cso.	55,44	58,51	nem szigni- fikáns
Meteorológia	Földrajztud. Kut. Cso., Dunántúli Tud. Int.	20	25,92	—
Biológia	Biokémiai Kut. Int., Biológiai Kut. Int., Genetikai Int., Kísérleti Orvostud. Kut. Int.	142,57	169,25	—
Mikrobiológia	Mikrobiológiai Kut. Cso.	36,33	44,5	—
Biokémia	Biokémiai Kut. Int., Genetikai Int., Kísérleti Orvostud. Kut. Int.	28,5	30,67	nem szigni- fikáns
Növénytan	Botanikai Kut. Int., Mezőgazd. Kut. Int.	119,75	81,08	+
Állattan	Állategészségügyi Kut. Int., Biológiai Kut. Int.	128,91	72,75	+
Orvostudomány	Biológiai Kut. Int., Kísérleti Orvostud. Kut. Int.	195,38	178,65	+
Állatorvostud.	Állategészségügyi Kut. Int.	10,8	57,33	—
Műszaki tudomá- nyok általában	Műszaki Fizikai Kut. Int., Műszerügyi Szolgálat	190,3	46,92	+
Elektrotechnika, elektronika + automatika	Automatizálási Kut. Int., Műszaki Fizikai Kut. Int., Számítástechnikai Közp.	83,01	119	—
Bányászat + kohászat	Olajbányászati Kut. Labor.	40,33	19,01	+

A szak megnevezése az ETO szisztema- tikus rendjét követve	A szakot képviselő intézetek neve	Hány periodikumnyi anyag található A közp. könyvtárban	Az intéze- teknél	A közp. könyvtár állományá- hoz viszonyí- tott + — eltérés:
Mezőgazdaság	Agrárgazdasági Kut. Int., Mezőgazd. Kut. Int.	152,5	381,13	—
Művészetek (zene)	Bartók Archivum, Népzenekutató Csop.	182,52	85,52	+
Nyelvtudomány	Nyelvtudományi Int.	179,62	69,41	+
Irodalom, iroda- lomelmélet, iro- dalomtörténet, filológia	Irodalomtört. Int., Nyelvtudományi Int.	307,5	121,15	+
Földrajz + honismeret	Dunántúli Tud. Int., Földrajztud. Kut. Csop.	139,77	114	+
Történelem általá- ban + paleog- ráfia, epigráfia	Történettudományi Int.	230,24	73,68	+
Régészet + ősrégészet	Régészeti Kut. Csop.	201,7	30,68	+
Összesen:		3895,06	3408,26	

Amint az a fenti táblázatból kitűnik, jó néhány szakterület egybevetését mellőztük. Tettük ezt egyrészt olyan esetben, amikor olyan szakterületről volt szó, melynek anyagát nem lehetett egyetlen intézet kifejezett gyűjtő-körének sem tekinteni (pl. vallástudomány, valláskritika; neveléstudomány; geológia; orientalisztika), másrészt olyan esetben, amikor egy-egy szakterület irodalma, mint kiegészítő gyűjtőkör, számos intézeti könyvtár periodikum-állományában jelentkezett. (Pl. dokumentáció + katalógusok, bibliográfiák, könyvtárak + levéltárak működése; akadémiák és egyéb tudományos társaságok; egyetemi kiadványok; természettudományok általában; természet- és alkalmazott tudományt egyaránt érintő periodikumok stb.) E kihagyott szakterületeket érintő periodikumok száma az Akadémiai Könyvtárban 1859, az intézeti könyvtárakban: 404. Az összehasonlítás egzaktága érdekében megállapítást nyert az a tény is, hogy az intézeteknek még a többszörösen kisebb ilyen jellegű anyaga sem kiegészítője az Akadémiai Könyvtár állományának, hanem átfedése, esetenként 60—70%-ban.

Miután az előbbi bekezdésben néhány szót szoltunk azokról a szakterületekről, melyek fenti táblázatunkból indokolásunknak megfelelően kimaradtak, térjünk most át a táblázatban ténylegesen szereplő tudomány-szakok tárgyalására. A táblázat tanúsága szerint az Akadémiai Könyvtár periodikum-állománya a *kultúra és művelődéstörténet*, a *filozófia*, a *marxizmus—leninizmus*, a *szociológia*, *szociográfia*, a *néprajz*, a *fizika*, az *atomfizika*, *reaktortechnika* (az előbbi két szak anyagának kiemelkedő érvényesülése itt megszűnne és messze az intézetek javára tolodna át a KFKI periodikumainak számbavétele esetén), a *kémia*, a *növénytan*, az *állattan*, a *műszaki tudományok általában*, a *bányászat*, *kohászat*, a *művészetek (zene)*,¹⁴ a *nyelvtudomány*, az *irodalom*, *filológia*, a *földrajz*, *honismeret*, a *történettudomány* és a *régészet*, *ősrégészet* szakok területén többszörö-

sen, illetve jelentékenyen meghaladja az érdekelt szakintézetek összesített anyagát. A fenti szakok területén az Akadémiai Könyvtár állománya az intézetek állományához viszonyítva olyan nagyfokú többlettel rendelkezik, hogy ezeken a területeken az intézeti kutatók ezt az állományt figyelmen kívül semmiképpen sem hagyhatják.

Nem minden szakterület esetén ilyen előnyös azonban a végeredmény az Akadémiai Könyvtár szempontjából. A következő szakterületeknél például már alig van számbeli eltérés az Akadémiai Könyvtári és az intézeti állomány között: *tudomány-, üzemszervezés; pszichológia, pszichiátria; politika, államigazgatás; matematika, kibernetika; geofizika, geokémia; fizikai földrajz; meteorológia, biokémia; orvostudomány*. Hogy ezekben az esetekben az intézeti kutatás milyen mértékben veheti hasznát az Akadémiai Könyvtári állománynak, azt a két állomány közötti átfedés mértéke dönti el. Erre vonatkozó vizsgálódásaink eredménye a következő: A *tudomány- és üzemszervezés* területén az átfedés csaknem pontosan 25⁰/₀. Szintén ilyen mértékű az egyezés a *pszichológia, pszichiátria* szakban, valamint a *politika és államigazgatás* területén. A *matematika és kibernetika* vonatkozásában viszont már más a helyzet, itt a két állományrész 63⁰/₀-ban fedi egymást. A *geofizika és geokémia*, valamint a *fizikai földrajz* szakban egyaránt 40⁰/₀-os állományegyezést tapasztaltunk. A következő szakban, a *meteorológiában* viszont a megegyezés már csak 20⁰/₀-os. Ismét jelentékenyen magasabb állományátfedést tapasztalunk a *biokémia* szakban, ahol 50⁰/₀-ban ugyanolyan periodikumok vannak meg az intézeteknél, mint az Akadémiai Könyvtárban, míg végül az *orvostudomány* szakban ismét csökkenést látunk, itt 21⁰/₀-ban azonosak egymással a periodikumok.

Utolsó lépésként azokkal a szakokkal foglalkozunk, melyeknél jelentékenyen nagyobb az intézeti periodikum-állomány. Ilyenek a *statisztika*, a *politikai gazdaságtan, közgazdaságtudomány, a jogtudomány, a csillagászat és űrkutatás, a biológia, a mikrobiológia, az állatorvostudomány, az elektrotechnika, elektronika, automatika és a mezőgazdaság* szakok. Ezeknél az átfedés mértékének megállapítása már kisebb jelentőségű, éppen ezért csak két szakra, a *biológia és a mikrobiológia* területére korlátozzuk az átfedések számára vonatkozó adatközlésünket, a többi szak esetén ugyanis az Akadémiai Könyvtárnak olyan csekély az állománya, hogy az átfedés kérdésének nincs is jelentősége. Utolsó adatként közöljük tehát az ígért átfedési arányszámokat: ez a *biológiánál* 35⁰/₀, a *mikrobiológia* esetén pedig 40⁰/₀.

Dolgozatunk célja, hogy az Akadémiai Könyvtár periodikum-állományáról nyújtsunk tájékoztatást. Nem tértünk el talán túlságosan ettől a céltól azzal, ha egzakt számadat formájában kifejezni óhajtjuk, hogy az *Akadémiai Könyvtár és az intézeti könyvtárak együttesen hány különféle kurrens külföldi periodikummal rendelkeznek*. Ha az átfedések számát (1375) ismerjük, akkor a 11. lapon közölt táblázat összesítő adataiból (5754, ill. 3812-ből) ezt levonva, megkapjuk az Akadémián levő összes ilyen periodikumok számát: 8191. Ez igen figyelemre méltó mennyiség, tekintettel arra, hogy ez országunkba 1966-ban járó mintegy 16 000 periodikumnak több mint 50⁰/₀-a.

Látjuk tehát, hogy az említett átfedések egyes esetekben negatív volta ellenére is az összkép eléggé kedvező. Ez részben az Akadémiai Könyvtár és az intézeti könyvtárak szerzeményezésében érvényesülő koordináló te-

vékenységnek köszönhető. Simon Mária Anna már idézett tanulmányában (4—5. lap) igen tömören és világosan fogalmazza meg e koordináló tevékenység elveit: Az Akadémiai Könyvtár „igyekszik úgy összehangolni a könyvtárak gyűjtését, hogy saját állományával együtt hatalmas és a tudományoknak az Akadémián belül művelt egészét felölelő gyűjteménnyel rendelkezzen. Míg az egyes kutatóintézeti könyvtárak elsősorban egy speciális szakterület irodalmát igyekeznek felkutatni vertikális irányban, addig az Akadémia központi könyvtára horizontálisan, minél szélesebb területet kíván átfogni. Ez a kétféle tendenciájú gyűjtés hivatott ellensúlyozni a tudományok interdiszciplináris fejlődéséből adódó helyzetet: *nem egy-egy könyvtár*, hanem az *akadémiai könyvtárak hálózata* együttesen elégíti ki a kutatás igényeit”.

b) „Egyetlen hazai példány”-periodikumok az Akadémiai Könyvtárban

Az Akadémiai Könyvtárba járó kurrens külföldi periodikumok közül az egyetlen hazai példányokat a „Kurrens külföldi folyóiratok a magyar könyvtárakban”¹⁵ című lelőhelyjegyzék, az Akadémiai Könyvtár hálózati folyóiratkatalógusa, valamint az OSZK keretében működő „Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusa” alapján állapítottuk meg. Tekintettel arra, hogy az OSZK-ba érkező adatbejelentések feldolgozása terén bizonyos elmaradás mutatkozik, és hogy sokszor maguk a bejelentések is késve érkeznek, az itt következő táblázat adatainak 100%-os pontosságaért nem vállalhatunk felelősséget.

Az egyetlen hazai példányok szakmegoszlása az Akadémiához tartozó könyvtárak periodikum-gyűjteményeiben

ETO-szám	A szak megnevezése	Akadémiai Könyvtár		Intézeti könyvtárak	
		Hány periodikumnyi anyag érinti a szakot	%	Hány periodikumnyi anyag érinti a szakot	%
001.89+65	Tudomány-, ill. üzemszervezés	20,5	1,05	18,84	2
001.92	Vegyes tartalmú folyóiratok	10,5	0,54	2	0,21
002+01/02+930.25	Dokumentáció + katalógusok, bibliográfiák, könyvtárak + levéltárak működése	74,5	3,84	2,5	0,26
008+930.85	Kultúra + művelődéstörténet	36,62	1,88	—	—
009+3	Humán tudományok és társadalomtudományok ált.	78,67	4,05	2,9	0,31
061.12	Akadémiák és egyéb tudós társaságok	61,84	3,18	1	0,1
069	Múzeumok működése	8,43	0,43	—	—
1	Filozófia	23,93	1,23	3,54	0,37
159.9+616.89	Pszichológia + pszichiátria	14,42	0,74	3,17	0,34
2	Vallástudomány, valláskritika	26,74	1,38	0,5	0,05
3K+3M+14M	A kommunista pártokkal kapcsolatos anyag + marxizmus—leninizmus	12,59	0,65	0,7	0,07

ETO-szám	A szak megnevezése	Akadémiai Könyvtár	Intézeti könyvtárak		
		Hány perio- dikumnyi anyag érinti a szakot	%	Hány perio- dikumnyi anyag érinti a szakot	%
30	Szociológia, szociográfia	13,99	0,72	0,83	0,09
31	Statisztika	6	0,31	35,84	3,81
32+35	Politika + államigazgatás	20,08	1,03	8,87	0,94
33	Politikai gazdaságtan, közgaz- daságtudomány	26,11	1,34	69,83	7,43
34	Jogtudomány (nemzetközi szervezetek működése)	15,34	0,79	30,53	3,25
37	Neveléstudomány	19,67	1,01	2,67	0,28
378.4	Egyetemi kiadványok	29,5	1,52	1	0,1
39	Néprajz	45,07	2,33	2,83	0,3
5	Természettudományok általában	55,58	2,86	4,5	0,48
5 6	Természet- és alkalmazott tudományt egyaránt érintő folyóiratok	22,74	1,17	2,5	0,26
501	Fiziko-matematikai tudományok	14,42	0,74	9	0,96
502	Leíró természettudományok	48,76	2,51	10,5	1,12
51+007	Matematika + kibernetika	36,62	1,88	35,16	3,74
52+629.19	Csillagászat + űrkutatás	17,87	0,92	165,84	17,64
53	Fizika	29,27	1,51	9,33	0,90
539.1+621.039	Atomfizika + reaktortechnika	18,04	0,93	4,5	0,48
54+66	Kémia + kémiai technológia	47,17	2,43	15,84	1,68
548/549	Ásvány- és kristálytan	7	0,36	0,33	0,03
55	Geológia általában	70,5	3,63	7,33	0,78
550.3/.4	Geofizika és geokémia	25,08	1,29	23	2,44
551.4	Fizikai földrajz	23,24	1,2	20,43	2,17
551.5	Meteorológia	6,25	0,32	12,83	1,36
553	Teleptan	4,5	0,23	0,83	0,09
56	Paleontológia, őslénytan	8,83	0,45	—	—
57	Biológia	32,5	1,67	42	4,47
572	Antropológia	10,25	0,52	0,5	0,05
576.8	Mikrobiológia	10,33	0,53	3,5	0,37
577.1	Biokémia	7,33	0,38	4,67	0,49
577.3	Biofizika	0,5	0,02	2	0,21
58	Növénytan	43	2,21	10,33	1,1
59	Állattan	54,01	2,79	8,33	0,88
61+612	Orvostudomány	93,4	4,81	19,33	2,05
619	Állatorvostudomány	3,05	0,15	23,34	2,48
62	Műszaki tudományok általában	48,83	2,51	8,5	0,9
621.3+621—52	Elektrotechnika, elektronika + automatika	20,33	1,04	19,83	2,11
622+669	Bányászat + kohászat	7,34	0,38	4,16	0,44
63	Mezőgazdaság	51,92	2,67	193,17	20,55
7	Művészetek (képzőművészetek iparművészet, zene, film, tánc, színművészet)	77,09	3,97	16,69	1,77

ETO-szám	A szak megnevezése	Akadémiai Könyvtár		Intézeti könyvtárak	
		Hány periodikumnyi anyag érinti a szakot	%	Hány periodikumnyi anyag érinti a szakot	%
80	Nyelvtudomány	50,19	2,58	3,67	0,39
807	Klasszika-filológia	19,83	1,02	—	—
809	Orientalisztika	55,65	2,86	—	—
82 89	Irodalom, irodalomelmélet, irodalomtört., filológia	125,65	6,47	10,7	1,14
91+908	Földrajz + honismeret	50,52	2,6	53,91	5,73
93 99+930.27	Történelem + paleográfia, epigráfia	92,01	4,74	4,4	0,17
930.26+571	Régészet + ősrégészet	106,9	5,51	1,5	0,16
	Összesen	1941	99,88 ⁰ / ₀	940	99,89 ⁰ / ₀

Az előző fejezetben közrebocsátott adatok már lehetővé tették számunkra a kurrens külföldi periodikum-állomány bizonyos lényeges jellemzőinek felvázolását. A fenti táblázat adatai tovább finomítják a már meglevő képet. Az előző fejezetben utaltunk például állományunk szakmegoszlásbeli egyenetlenségeire. Az egyenetlenséget előidéző állománysűrűsödés, illetve ritkulás jelenségét az egyetlen hazai példányban levő periodikumok területén is megfigyelhetjük. Az Akadémiai Könyvtár egyik sajátos jellemzője, az egyetlen hazai példányban levő periodikumoknak nagy száma: míg az intézeti könyvtárak összállományának (a kurrens külföldi periodikumokénak) nem egészen negyed részét képezik ilyen periodikumok, addig az Akadémiai Könyvtár ugyanezen állományának valamivel több mint egyharmadát teszik ki.

Az egyetlen hazai példányban levő periodikumok értékelésével kapcsolatban igen eltérőek a vélemények. Egyesek arra hivatkoznak, hogy ezek között számos olyan tizedrangú periodikum van, melynek meglétére még egyetlen példányban sincs szükség. Mások viszont úgy vélekednek, hogy adott alkalommal, egy speciális feladat megoldásánál még az ilyen „tizedrangú” folyóirat is nélkülözhetetlen lehet, és jó, ha ilyen esetben legalább egy példányban rendelkezésre áll. A mi véleményünk szerint a kurrens külföldi periodikum-ritkaságoknak nem „ritkasági” értékük van, hanem az általuk képviselt tudományos színvonal dönt értékességük felől. Ez természetesen nem zárja ki annak lehetőségét, hogy egy kevésbé színvonalas folyóirat is adott alkalommal a kutatásnak hasznára ne válhasson, de mégis vitathatatlan, hogy a tudományt a színvonalas, élvonalbeli periodikumok viszik inkább előre. Az egyetlen hazai példányban levő periodikumaink értékét az adná meg tehát — nézetünk szerint —, ha az ide tartozó periodikumok tudományos színvonalát meg tudnók határozni. Hogy valamenynyire megközelítsük ezt a célt, kiemeltük egyetlen hazai példányaink közül azokat a periodikumokat, amelyeket az Ulrich-féle¹⁶ nemzetközi folyóirat-bibliográfia is felvesz anyagába. Sajnos, az a 155 periodikum, amely ebben a bibliográfiában szerepel, igen csekély az 1941 különféle címet számlláló egyetlen hazai példány periodikumainak mennyiségéhez viszonyítva. Természetesen egyoldalú lenne, ha periodikumaink ezen állomány-

részének értékét csupán az Ulrich-ban való szereplése, vagy nem szereplése alapján akarnók meghatározni.

Ezen állományrész értékes vagy értéktelen voltának egy másik, immár teljesen gyakorlati adatokra épített meghatározása ezen állományrész olvasók általi hasznátságának elemzésén alapulhat. Szabad legyen jelen dolgozatunk egy későbbi fejezetére, a periodikumok olvasottságát bemutató fejezetre hivatkozni. Ha a 38. lapon közölt grafikonunkba berajzoljuk az egyetlen hazai példányt képviselő periodikumaink mennyiségét mutató százaléktételeket, akkor az derül ki, hogy egyes szakterületeket illetően, ahol nagy számban fordul elő egyetlen hazai példány, egyidejűleg az olvasott periodikum-egységek száma is igen magas („Irodalom, Filológia”, „Akadémiák és egyéb tudós társaságok”, „Leíró természettudományok” stb.) Viszont számos szak esetében az egyetlen hazai példánynak a szak egészéhez viszonyított alacsony számaránya, csekély olvasói érdeklődéssel esik egybe. („Atomfizika + reaktortechnika”, „Csillagászat + űrkutatás” stb.) Látván a fenti összefüggést, talán nem túlzás az a feltevés, hogy bizonyos esetekben a magasabb olvasási százalékarányhoz az egyetlen példányban levő periodikumaink anyaga is hozzájárul.

Az egyetlen hazai példányt képviselő periodikumaink jellemzését egészítsük ki végezetül néhány, ezek eredetére vonatkozó adattal. Mindenekelőtt igen sok ilyen periodikum érkezik a Szovjetunióból (pl. a „Trudü...-k) és a népi demokráciákból. Számos Dél- és Közép-Amerikából származó periodikum is egyetlen példány. Eléggé értékesek és számottevők a világ különböző részeiből érkező orientalisztikai „unikumaink”. Az európai országokból, a már említetteken kívül Olaszországból, Spanyolországból és a Skandináv országokból kapunk jelentősebb értékű, csak az Akadémiai Könyvtárba érkező periodikumokat.

c) *A nyelvi megoszlás kérdése*

Az előbbieken említett szempontok mellett egy adott periodikum-állomány kutatási felhasználhatóságát ennek nyelvi megoszlása is befolyásolja. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a világnyelveken megjelenő periodikumok anyaga a kutató számára nagyobb értéket képvisel, mint azoké, amelyek csak nagyon kevesek által ismert nyelveken jelennek meg. Ez utóbbi periodikum-csoporton belül — ugyancsak a nyelvi megközelíthetőség miatt — nem közömbös az, hogy a periodikumokban megjelent tanulmányoknak van-e világnyelven írott kivonata, vagy legalábbis címfordítása. Jól tudjuk, hogy a nyelvi megoszlás némileg formális jellemzője egy adott állománynak: hiszen a világnyelven megjelenő periodikumok között is van sok értéktelen, és a nem világnyelven megjelenők között is lehetnek magas tudományos értéket képviselők. De mindezek ismerete mellett is hasznosnak tartottuk a nyelvi megoszlást bemutató táblázat összeállítását, mivel csak egy ilyen feltárás adhat választ arra a periodikum-állományunk alapstruktúráját érintő kérdésre, hogy mekkora ebben a világnyelven megjelenő periodikumok részesedési aránya. Nézzük tehát meg a nyelvi megoszlást bemutató táblázatunkat, amelyben a kis nyelveknél feltüntetett zárójelbe foglalt adatok arra utalnak, hogy az összes oda tartozó periodikumok közül hánynak van világnyelven megjelenő kivonatanyaga:

Sor- szám	A nyelv meg- nevezése	Előfordu- lási szám	%-szám	A nyelv meg- nevezése	Előfordu- lási szám	%-szám
1.	angol	1327	23,06	26.	szlovén	17 (13) 0,29
2.	orosz	947	16,28	27.	mongol	16 (4) 0,27
3.	német	624	10,84	28.	albán	14 (6) 0,24
4.	több nyelvű	521	9,05	29.	norvég	14 (5) 0,24
5.	francia	451	7,83	30.	lett	13 (10) 0,22
6.	lengyel	290(187)	5,33	31.	dán	13 (7) 0,22
7.	olasz	237	4,11	32.	flamand	9 (4) 0,15
8.	spanyol	193	3,35	33.	örmény	9 (8) 0,15
9.	cseh	138(103)	2,39	34.	török	8 0,13
10.	bolgár	125 (93)	2,17	35.	belorusz	7 (6) 0,12
11.	román	120 (87)	2,08	36.	macedon	7 (7) 0,12
12.	szerb	80 (54)	1,39	37.	újgörög	6 (1) 0,1
13.	ukrán	69 (31)	1,19	38.	héber	6 (5) 0,1
14.	japán	64 (21)	1,11	39.	azerbajdzsan	5 (4) 0,08
15.	kínai	62 (25)	1,07	40.	hindi	4 (1) 0,06
16.	szlovák	58 (31)	1,00	41.	grúz	4 (3) 0,06
17.	portugál	49 (14)	0,85	42.	koreai	4 (1) 0,06
18.	horvát	45 (30)	0,78	43.	izlandi	3 (1) 0,05
19.	svéd	33 (9)	0,57	44.	latin	3 0,05
20.	vietnami	31 (2)	0,53	45.	szorb	3 (3) 0,05
21.	finn	25 (10)	0,48	46.	kazah	3 (2) 0,05
22.	észti	23 (14)	0,39	47.	pastu	2 0,03
23.	litván	22 (20)	0,38	48.	arab	2 (1) 0,03
24.	holland	22 (4)	0,38	49.	indonéz	2 0,03
25.	magyar (külföl- dön megjelenő folyóiratok ese- tén)	19	0,33	50.	turkmen	2 0,03
				51.	baszk	1 0,01
				52.	perzsa	1 0,01
				53.	mandzsu	1 0,01
				összesen:	5754	99,6 ⁰ / ₀

A fenti táblázat adatai arról tanúskodnak, hogy az Akadémiai Könyvtár 1966. évi kurrens külföldi periodikum-anyaga igen sok nyelvterületet képviselt. Ez a nyelvi sokrétőség az Akadémiai Könyvtár széles körű csere-tevékenységét tükrözi.¹⁷ A világnyelveken megjelenő periodikumok, mind-
amellet meg haladják a kis nyelveken megjelenő periodikumok arányát: világnyelveken ugyanis az állomány 70,41⁰/₀-a jelenik meg. A kis nyelven való megjelenés ténye sem akadályozza azonban a kutatási felhasználhatóság-
nak, ugyanis az ilyen periodikumok többsége világnyelven közölt kivonattal rendelkezik. A kis nyelven megjelenő, ámde kivonattal nem rendelkező különféle periodikumok száma 508, ami az egész állomány 8,82⁰/₀-a. E ki-
vonattal nem rendelkező periodikumok nagyobb része is az „orientalisztika” szakba tartozik, ahol a szakkutató számára természetesen már nincs nyelvi nehézség.

d) Szakmai értékelés

Miután periodikum-állományunkat az Akadémiához tartozó kutató-intézetek külföldi periodikum-anyagával több szempontból összevetettük, még mindig elmarasztalásként merülhet fel az, hogy a fenti összehasonlítással még tulajdonképpen nem léptünk ki egyazon intézmény keretéből. E kilépést valójában az jelentené, ha más ország hasonló intézménye külföldi periodikum-anyagával vetnők egybe állományunkat. Ez nemcsak az ilyen külföldi intézmények periodikum-anyagának összegyűjtési, szakszaki stb. munkájával járna, hanem már az első lépés, az összehasonlítás-hoz alkalmas megfelelő intézmény pusztán megválasztása is hosszas és alapos vizsgálódást igényelne.¹⁸ Egy ilyen munka, mind időigényessége miatt, mind pedig az elért eredmények közlésének terjedelme miatt önálló dolgozatmának kívánnáznék, nem pedig jelen dolgozatunk egyetlen fejezetének. Ennek megvalósítását tehát kénytelenek vagyunk egy esetleges távolabbi időre halasztani. Szakmai értékelésünk jelen esetben periodikumaink pusztán néhány (főgyűjtőkörünkbe vágó) tudományterületi anyagának egy nemzetközi folyóirat-bibliográfia, a már említett Ulrich-féle „International Periodicals Directory”-val való egybevetésére korlátozódik. Ez a bibliográfia azért mutatkozott megfelelő összehasonlítási alapnak, mivel ennek immár 12 kiadason keresztül érvényesített célja egy, a legfontosabb periodikumokról tájékoztató alapvető könyvtári segédeszköz létrehozása. Az általunk összehasonlításul használt 1965–1966. évre vonatkozó 11. kiadás 12 000-nél több periodikumot sorol fel.

Nézzük meg tehát a könyvtár legfontosabb gyűjtőköri területeinek kurrens külföldi periodikum-anyagát e nemzetközi bibliográfia megvilágításába helyezve!

Felmerül a kérdés, hogy az Akadémiai Könyvtár egyik fontos gyűjtőkörének: enciklopédiák, bibliográfiák és kézikönyvek gyűjtésének mi felel meg a periodikumok területén. Véleményünk szerint e vonatkozásban a *referáló folyóiratok* jöhetnek számba. A fent említett nemzetközi folyóirat-bibliográfia 508 külföldi referáló folyóirat címét említi. Ezt a folyóirattípust olyan fontos kutatási segédeszköznek tartjuk, hogy hasznosnak véltük ilyen jellegű folyóirataink cím szerinti ismertetését, már tudniillik azokét, amelyek az Ulrich-féle bibliográfiában említettek közül rendelkezésünkre állnak.

1. Abstracts of Bulgarian Scientific Literature. Bu.
Agriculture and Forestry Veterinary Medicine.
Geology and Geography.
Philosophy and Pedagogics.2. Abstracts of Folklore Studies. EÁ3. Abstracts of Rumanian Technical Literature. R.4. A. B. T. A 'bstracts of ' B ioanalytic/ Technology./ EÁ.5. American Documentation. EÁ.6. Analytical Abstracts. A. | <ol style="list-style-type: none">7. B. A. S. I. C. B/iological/ A/bstracts/ S/ubjects/ I'n/ C/ontext/. EÁ.8. Behavioral Science. EÁ.9. Berichte über die gesamte Biologie. NSZK.
Abt. A. Berichte über die wissenschaftliche Biologie.
Abt. B. Berichte über die gesamte Physiologie und experimentelle Pharmakologie.10. Bibliotheca Classica Orientalis. NDK.11. Biological Abstracts. EÁ. |
|--|---|

12. Buletin de Informare Stiințifica. R.
Geologie, Geografie.
Lingvistică și Filologie.
Matematică, Astronomie.
13. Bulletin des Bibliothèques de France. F.
14. Chemical Abstracts. EÁ.
15. Chemisches Zentralblatt. NDK.
16. Dokumentation. NDK.
17. Geophysical Abstracts. EÁ.
18. H. A. Bulletin. EÁ.
19. Historical Abstracts. EÁ.
20. Indonesian Abstracts. I.
21. Journal of Applied Chemistry. A.
22. Landwirtschaftliches Zentralblatt. NDK.
Abt. I. Landtechnik.
Abt. IV. Veterinärmedizin.
23. Library Science Abstracts. A.
24. Mathematical Reviews. EÁ.
25. Nuclear Science Abstracts. EÁ.
26. Physikalische Berichte. NDK.
27. Polska Bibliografia Analityczna. L.
Mechanika.
28. Referativnūj Zsurnal. SZU.
Astronomija.
Avtomatika, Telemehanika Vű-
csiszlitel'naja Tehnika.
Avtomobil'nűe Dorogi.
Avtomobil'nűj i Gorodskoj
Transzport.
Biologija.
Ekonomika Proműslennoszt'i.
Elektronika i ee Primenenie.
Elektrosvjaz'.
Elektrotehnika.
Fizika.
Geodezija.
Geofizika.
Geografija.
Geologija.
- Gornoe Delo.
Himija.
Himija, Biologiceszkaja Himija.
Legkaja Proműslennoszt'.
Matematika.
Metallurgija.
Mehanika.
Naucsnaia i Tehniceszkaja In-
formacija.
Proműslennűj Transzport.
Radiotekhnika i Elektroszvjaz'.
Tehnologija Masinosztroeniia.
Teploenergetika.
Vodnűj Transzport.
Vozdusnűj Transzport.
Zseleznodorozsnűj Transzport.
29. Review of Applied Entomology. A.
Ser. A. Agricultural Entomology.
30. Review of Metal Literature. EÁ.
31. Revista de Referate și Recenzii. R.
Biologie.
Filozofie, Logică, Sociologie, Psi-
holgie.
Geologie, Geografie.
32. Rumanian Scientific Abstracts. R.
Natural Sciences.
Social Sciences.
33. Science Abstracts. A.
Sect. A. Physics Abstracts.
Sect. B. Electrical Engineering
Abstracts.
34. Sociological Abstracts. EÁ.
35. Solid State Abstracts. EÁ.
36. Technisches Zentralblatt. NDK.
Abt. Elektrotechnik.
37. Vitamin Abstracts. EÁ.
38. Zentralblatt für Kernforschung und
Kerntechnik. NDK.
39. Zentralblatt für Mathematik und
ihre Grenzgebiete. NSZK.

Az Akadémiai Könyvtár egy további fontos gyűjtőköre a *nyelvtudományi irodalom*. E szakterülettel kapcsolatos kurrens külföldi periodikum-anyagunk értékelő feltárásának egy külön fejezetet, dolgozatunk soron következő fejezetét szenteljük, itt tehát csak a nemzetközi összehasonlítási adatokat tesszük közzé. Eszerint a szóbanforgó nemzetközi folyóirat-bibliográfia 235 nyelvtudományi vonatkozású folyóirata közül 152 található meg gyűjteményünk anyagában. Ezt az adatot a rendelkezésünkre álló összes nyelvtudományi periodikumunk számával, a mintegy 180 periodi-

kummal egybevetve, azt tapasztaljuk, hogy idevágó periodikumaink 84,6%-a egyben az Ulrich-féle bibliográfiában is megtalálható. Abból a 83 periodikumból viszont, amit ez a bibliográfia felsorol, de viszont könyvtárunk állományában nincs meg, 54 egyúttal egész Magyarországon sem található meg egyetlen példányban sem.

A *klasszika filológia* szakot, az Ulrich-féle bibliográfiában, „classical studies” címszó alatt, 55 periodikum képviseli. A fenti bibliográfia által ajánlott 55 periodikum közül gyűjteményünkben mindössze 13 nincs meg; az állományunkban levő 63 klasszika filológiai periodikumot az Ulrich-nál felsoroltak számával egybevetve megtudjuk, hogy állományunk 66,6%-a Ulrich-nál számon tartott, tehát nemzetközileg elismert periodikum. Érdeemes felfigyelni arra, hogy a hiányzó 13 közül mindössze kettő található meg más gyűjteményben az ország területén.

A „literature” címszó alatt az Ulrich-féle bibliográfia 310 periodikum címét ajánlja a könyvtáraknak és folyóiratvásárlóknak. Ez a szám csaknem teljesen azonos a gyűjteményünkben meglevő *irodalmi vonatkozású folyóiratok* (307,5) számával, a két adat azonban csak számszerűleg áll közel egymáshoz, az Ulrich-nál felsorolt 310 közül gyűjteményünkben csak 190 van meg. Ez annyit jelent, hogy állományunk 61,7%-a megtalálható, ajánlandó periodikumként, az Ulrich-féle összeállításban is. Az állományunkból hiányzó 120 közül az országban csak 18 van meg.

Az elsőnek említett általános vonatkozású, valamint a három humán szak sorrávétele után térjünk most át annak a természettudományi szaknak nemzetközi bibliográfiai megvilágítására, amely, módszertani alkalmazhatósága révén, leggyakrabban kerül humán tudományokkal kapcsolatba, ti. a *matematika*éra. Ulrich 260 matematikai periodikum címét közli, melyek között, csakúgy, mint a mi szakbesorolásunkban, a kibernetikai periodikumok is megtalálhatók. A felsoroltak közül állományunkban 186 található meg, ami természettudományról lévén szó, igen magas érték. Ám ez az érték a mintegy 234 különféle matematikai folyóiratunk viszonylatában is jelentős, hiszen azt igazolja, hogy állományunk 79,3%-a, legalábbis Ulrich értékrendszere szerint, nemzetközileg jelentős periodikum. A nálunk meg nem levő, de Ulrichnál szereplő periodikumokra vonatkozóan nem kedvezőtlen az országos kép: a 74 meg nem levő periodikum közül mindössze 32 nincs meg az országban más helyen.

Az a néhány szak, melyre vonatkozólag az említett nemzetközi folyóirat-bibliográfia alapján összehasonlító adatokat mutattunk be, azt látszik bizonyítani, hogy területüket érintő periodikumaink nemcsak mennyiségileg jönnek tekintetbe, hanem minőségileg, nemzetközi viszonylatban is, megfelelő értéket képviselnek a kutató számára. Noha ilyen pontos számszerű összehasonlítást minden gyűjtőkörünkhöz tartozó területre vonatkozólag nem végeztünk, tapasztalatunk mégis az, hogy ezeken is meglehetősen hasonló arányok uralkodnak.

e) Egy szakterület: a nyelv tudomány-szak, részletes elemzése

Nyelv tudomány-szakon jelen elemzésünknel az orientalisztikai és a klasszika filológia elhagyása után fennmaradó periodikumok szakát értjük. Összesen 179,62 folyóirategységnyi anyag (mivel egyes folyóiratok csak fele- vagy negyedrészen érintik a nevezett szakterületet) tartozik

ebbe a szakba. Ezt a számot ki kell egészítenünk még 14,33-mal, a finnugor nyelveket érintő periodikumok számával; a 12—13. lapon közölt táblázatunknál, az ETO-rendszer sajátos tagolása miatt, ez az anyag ugyanis a 809-el kezdődő szakszámok nagy csoportjába; az orientalisztikába olvadt bele. Nézzük tehát a nyelvtudomány szakból, valamint a finnugor nyelvekre vonatkozó anyagból összeállított periodikum-csoport részletes szakmegoszlását:

ETO-szám	A szak részterületének megnevezése	Hány periodikumnyi anyag érinti a szakot?
80:37	A nyelvek tanítása és tanulása általában	4,24
800	Általános kérdések, nyelvészet általában	38,28
800.1	Nyelvelmélet, nyelvbölcsélet	1,5
800.6	Nyelvhelyesség kérdése általában	1
800.87	Általános dialektológia	4,33
801	Általános nyelvészet	19,18
801 [001.5]	Általános nyelvészet strukturalista alapon	6,17
801.3	Szókincs, szókészlet, lexikológia	4,75
801.311/313	Onomasztika általában	2
801.311	Helynévkutatásra korlátozódó folyóiratok	3,5
801.316.4	Szaknyelv; szakkifejezések általában	0,33
801.4	Fonetika, fonológia általában	6,83
801.5	Nyelvtan, morfológia és mondatтан általában	0,5
801.52	Nyelvhasonlítás, összehasonlító nyelvészet	1
801.54	Etimológia általában	2,5
801.7	Stilisztika, verstan, prozódia általában	1,83
802 809	Egyes nyelvek általában	0,5
802.0	Angol nyelv	5
803.0	Német nyelv	1,5
803.959	Izlandi nyelv	1
803.97	Svéd nyelv	2,5
803.98	Dán nyelv	0,5
804	Román nyelvek általában	5
804.0	Francia nyelv	2
805.0	Olasz nyelv	1
805.90	Román nyelv	4,34
806	Ibériai nyelvek általában	0,5
806.0	Spanyol nyelv	2
806.90	Portugál nyelv	1
808	Szláv- és balti nyelvek általában	0,5
808.1	Szláv nyelvek általában	18,84
808.2	Orosz nyelv	8,5
808.26	Fehérorosz nyelv	1
808.3	Ukrán nyelv	6
808.4	Lengyel nyelv	3
808.50	Cseh nyelv	3
808.54	Szlovák nyelv	3
808.61/62	Szerb és horvát nyelv együtt tárgyalva	0,5

ETO-szám	A szak részterületének megnevezése	Hány periodikumnyi anyag érinti a szakot?
808.61	Szerb nyelv	2
808.62	Horvát nyelv	1
808.63	Szlovén nyelv	1
808.67	Bulgár nyelv	3,5
808.8	Balti nyelvek általában	1
808.82	Litván nyelv	1
808.83	Lett nyelv	1
	Eddig összesen:	179,62
809.45	Finnugor nyelvek általában	7,5
809.452.1	Mari (cseremis) nyelv	0,33
809.454	Nyugati finn nyelvek	2,5
809.454.1	A tulajdonképpeni finn nyelv	1
809.454.5	Észt nyelv	3
	Összesen:	193,95

Az előző oldal táblázati részében levő sorkihagyás elválasztja az általános kérdésköröket a kifejezetten egy-egy adott nyelvre vonatkozó anyagtól. Öröndöletes, hogy az általános kérdéskörök aránya igen magas: ezekre a kérdéskörökre csaknem ugyanannyi folyóirat esik, mint az egyes nyelvek anyagára. Ha a kurrens külföldi periodikumok megoszlásának ezt az arányát látjuk, ami tagadhatatlanul a nyelvészeti érdeklődés világviszonylatbani megoszlására is bizonyos fokig jellemző, nagyon is igazoltnak látjuk azt a mintegy 10 éve megindult törekvést, melynek célja az általános nyelvészeti kérdések illő helyre való helyezése volt. Ennél a feladatnál joggal lehetett, már annak idején is, az Akadémiai Könyvtár állományára támaszkodni, és ez a lehetőség, az arányokat látva, 1966 végén teljesen kielégítő volt. Ha nem a nagy összefüggéseket, hanem a finomabbakat vesszük szemügyre, akkor azt látjuk, hogy a kép nem mindig ilyen szerencsés. Az általános kérdések vonatkozásában például nem találjuk a jelentéstan szempontját: ezzel kapcsolatosan valóban kevés a periodikum (nem is választottuk külön az etimológiától, a jelentéstan történeti nyelvészeti alkalmazásától!). Az egyes nyelvek vonatkozásában is vannak hiányok, illetve aránytalanságok. Feltűnő például az, hogy a germanisztikai anyag milyen messze elmarad a szlavisztikaitól.

Köztudott dolog, hogy számos olyan periodikum létezik, amely nyelvészeti, irodalomelméleti, irodalomesztétikai, tehát általában filológiai kérdéseket együttesen tárgyal. Fenti táblázatunk csak a kizárólagosan nyelvészeti periodikumokat részletezi; ilyen folyóiratok, mint *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, *Germanistik*, *Romance Philology*, *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik* stb., az ETO besorolási rendszere alapján a 82/89, tehát végeredményben az irodalom szakba kerültek.

Idevágó periodikumainknak a fenti szakmegoszlási értékeléstől eltérő elemzését valósította meg számunkra Szépe György, az MTA Nyelvtudományi Intézetének munkatársa. Ő az általa ismert periodikumokat egy háromdimenziós értékrendszer alapján minősítette. Az első dimenzió a „mo-

derenség mértéke” volt, vagyis hogy az illető adott periodikum milyen mértékben ad teret a modern nyelvészeti irányzatok problematikájának. A második dimenzió a periodikumok nemzetközi színvonala, a többi nyelvészeti periodikumhoz, vagy kiadványhoz viszonyított „abszolút értéke” volt. A harmadik dimenzió viszont a „magyar vonatkozás” jelenlétének dimenziója volt. Mind a három dimenzióban három fokozatot állapított meg, ez a három fokozat a „modernség” és az „abszolút érték” dimenziójánál pusztán intenzitásbeli eltérést jelent, a „magyar vonatkozás” dimenziójánál azonban a 3. fokozat a „magyar vonatkozás” teljes hiányát reprezentálja. A „modernség” dimenziójában az általa elemzett 136 periodikum a következőképpen oszlott meg: I:20, II:58, III:58. Az „abszolút érték” dimenziójában, ahol a fokozatokat az abc betűivel jelöljük, következő a megoszlás: a:18, b:72, c:46. A „magyar vonatkozás” dimenziójában, ahol arab számokat használunk a fokozatok jelképezésére, az alábbi értékeket kapjuk: 1:6, 2:18, 3:112. Ez az értékelés, ilyen formán, az egyes periodikumoktól teljesen elvonatkoztatva kissé öncélú kategorizálásnak látszik, a módszer közvetlen hasznossága akkor válik nyilvánvalóvá, ha az egyes periodikumokat külön-külön értékelni tudjuk segítségével. Az elemzett 136 periodikum ilyen külön-külön megadott értékelését találjuk meg *függelékünkben*. Az ott található folyóiratcímek után bizonyos szimbólum-együttes (pl. sok modern anyagot tartalmazó, nemzetközileg élvonalbeli, magyar vonatkozást csak kismértékben közlő periodikum szimbóluma: Ia2 stb.) fejezi ki a felsorolt három dimenzióra vonatkozó értékelés végeredményét. Szepe György minden állományunkban levő periodikumról nem adott értékelést, csak azokról, amelyeket jól ismert, de az értékelt periodikumok egész állományunknak csaknem $\frac{3}{4}$ -ét tették ki.

Az imént bemutatott értékelő eljárással kapcsolatban felmerül, hogy a nyert eredményt miként alkalmazzuk helyesen. Ha az a végeredmény, hogy sok a „modern” periodikumunk, ebből vajon arra kell-e következtetnünk, hogy a hagyományos nyelvészet javára változtassuk meg beérkező periodikumaink számát? Vagy ha kevés a „magyar vonatkozás”, vajon ebből meg arra kell-e következtetnünk, hogy egyre több magyar vonatkozású periodikum beszerzése javaslandó? Véleményünk szerint nagyon sematikus eljárás lenne, ha az aránytalanságoknak ezt a kiegyenlítését tekintenénk elsődleges célunknak. Nem mindig az a kedvezőtlen struktúra, ami egyenlőtlen. Jelen feladatunk nem terjed ki arra, hogy az állomány struktúráját bíráljuk vagy helyeseljük; elsősorban a tényeket kívánjuk felderíteni a Szepe György által kidolgozott rendszerrel is. Annyit azonban megjegyzünk, hogy nézetünk szerint a gyűjtőkori követelmény, illetve talán még inkább a mindenkori könyvtárhasználók kutatási feladatai, megbízásai, ezek szakiránya, intenzitása, megvalósítási üteme kell, hogy megszabja a meglévő állományt kiegészítő szerzeményezést. Ha például zömével hagyományos nyelvészeti kutatás folyik valahol, hiába van kevés „modern” nyelvészeti periodikum, az ilyenek gyors ütemű gyarapítása mégsem mindenben indokolt, mivel, legalábbis a főgyűjtőkori területeken, a pillanatnyi kutatás struktúrájának arányaira ajánlatos figyelmet fordítani. Hasznos lehetne annak feltárása is, hogy melyek a nemzetközileg elismert, de állományunkban meg nem levő nyelvészeti periodikumok. Egy ilyen desiderata-jegyzék tételeinek értékelésében is alkalmazható lenne a fenti eljárás. Ez azonban már szinte túlmutat a ténylegesen meglévő állomány elemzésén.¹⁹

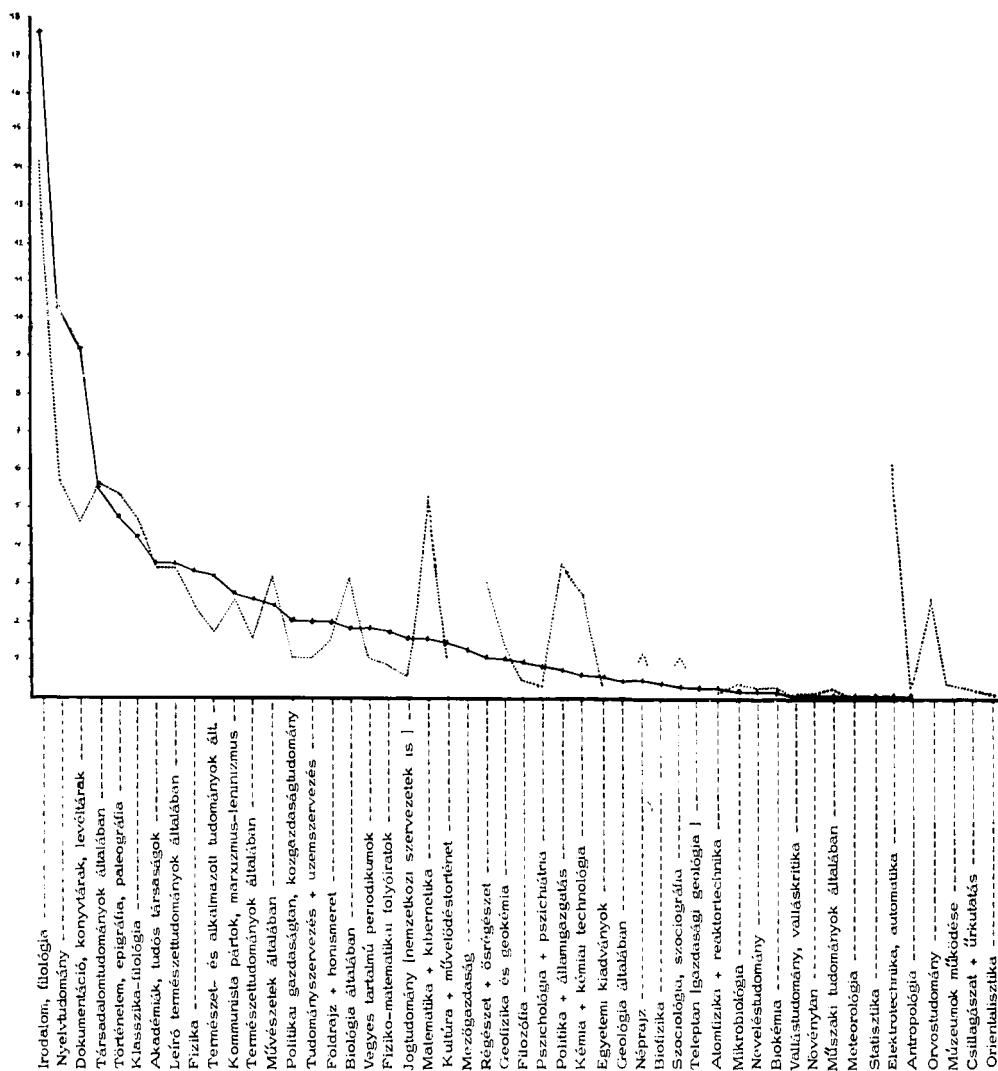
f) *Kurrens külföldi periodikumaink olvasottsága*

Úgy gondoljuk, hogy kurrens külföldi periodikum-állományunk értéke akkor kerül igazán reális közelségbe, ha néhány szót szentelünk a kurrens külföldi periodikumaink hasznátságára, olvasottságára vonatkozó adatok ismertetésének. Ismeretes, hogy az állományhasználat adatainak feltárása,²⁰ sőt az olvasók kéréseinek, igényeinek, véleményeinek szociológiai szempontú megközelítése²¹ hazánkban igen gazdag irodalomra tekinthet vissza. Az Akadémiai Könyvtárban, a periodikumok viszonylatában²² még ilyen feltárás nem történt. Ilyen adatok nagyobb arányú feltárása, melynek során már nemcsak a kurrens külföldi periodikumokra leszünk tekintettel, folyamatban van, és egy később megjelenő önálló tanulmány anyagát képezi. Jelen esetben pusztán az 1966. év két legforgalmasabb hónapjának, a január és az április hónapoknak állományhasználati statisztikai adatait vetjük egybe az 1966. évi állomány szakmegoszlásának adataival. Két hónap forgalma természetesen csak egy igen leszűkített mintavételnek tekinthető. E két hónapra vonatkozóan is pusztán azt az egyetlen szempontot emeltük ki, hogy a két időszakban milyen volt a kurrens külföldi periodikumaink szakmegoszlási aránya. Az olvasók kategóriáinak szempontját tehát, azt a szempontot, hogy akadémiai levelező tag, vagy negyedéves egyetemi hallgató használta-e a kérdéses periodikumot, ezúttal teljesen figyelmen kívül hagytuk. Megemlítendő még, hogy statisztikáinkból az orientálistikai periodikumokra vonatkozó olvasóforgalmi adat teljesen kimaradt, mivel ezek használata könyvtárunk Keleti Osztályán történik,²³ és hogy az egész felmérés kizárólag a helybenolvasás adataira korlátozódik.

A fentiek tisztázása után nézzük hát az adatokat! 1966 januárjában 735, ugyanezen év áprilisában 607 olvasó kereste fel olvasótermünket. A 735 olvasó 4465, az áprilisban szereplő 607 olvasó pedig 4344 egységet használt összesen. A januárban használt 4465 egységből 2084 volt a bennünket jelen pillanatban közelebről érdeklő kurrens külföldi anyag, áprilisban az ilyen típusú anyag 2015 egységet tett ki. Az említett adatok alapján, de az olvasószolgálat több évre visszatekintő tapasztalatának alapján is azt állíthatjuk, hogy a kurrens külföldi periodikumok használata az összes periodikumokénak csaknem felét teszi ki.

A használat szakmegoszlásának kérdésére áttérve nézzük meg a következő grafikont, amely a januári használat csökkenő rendjét (fekete vonal) alapul véve mutatja be a két hónap folyamán használt egységek szakszerinti $0/_{0}$ -os megoszlását:

A bemutatott grafikon annak szemléltetését célozza, hogy miként viszonyul egymáshoz a kéthavi folyóiratforgalom. Legfőbb tendenciáiban — nézetünk szerint — a két hónap periodikum-használatát megegyező: Az *irodalomtudomány és filológia* szakban januárban és áprilisban is a messze legmagasabb értékeket kapjuk. A *társadalomtudományok általában, az akadémiai és tudós társaságok, a leíró természettudományok, a kommunista pártok és marxizmus—leninizmus* szakban a használt egységek száma mindkét hónapban szinte darabszámra egyezik. Kevés az eltérés a *történettudomány, epigráfia, paleográfia*, valamint a *klasszika-filológia* szakba tartozó periodikumok olvasottsága terén is, jóllehet itt már nem egyeznek olyan tökéletesen a számértékek, mint az előbb felsorolt szakoknál. Az *atomfizika, a mikrobiológia, a pedagógia-neveléstudomány, a növénytan,*

Az 1966 januárjában (egyenletes fekete vonal) és áprilisában (pontosított vonal) olvasott periodikum-egységek %-os szakonkénti megoszlása az Akadémiai Könyvtár folyóirattárában leadott kérdőlapok adatai alapján.

a műszaki tudományok általában stb. területeken szintén csaknem azonos olvasóforgalmi értékeket kapunk, ámbár ezek az értékek itt már mindenütt igen alacsonyak. A két hónapra vonatkozóan felderített képet kiegészíthetjük még a használat negatív értékeinek felemlítésével, tehát azoknak a szakoknak megnevezésével is, melyek területéről az olvasók periodikumot egyáltalán nem kértek egyik hónapban sem. Ilyen területek az *ásványtan és kristálytan*, a *fizikai földrajz*, az *öslénytan*, az *állattan*, az *állatorvostudomány* és a *bányászat + kohászat* szak. Ám az említetteken kívül ebbe a típusba sorolhatjuk még azt a két tudományterületet, a *statisztikát* és a *meteorológiát* is, melyek iránt az egyik hónapban semmi, a másik hónapban viszont csak nagyon csekély érdeklődés mutatkozott.

A megállapított használati és ki nem használati egyezések mellett néhány ponton szembeszökő eltérés is mutatkozik. Legmeglepőbb az eltérés az *elektrotechnika és automatika*, a *matematika és kibernetika*, a *dokumentáció*, *bibliográfiák*, *könyvtárügy*, a *nyelvtudomány*, a *politika és államigazgatás* és az *orvostudomány* kéthavi olvasóforgalma között. Olvasószolgálati tapasztalatunk alapján állíthatjuk, hogy ezeknél a szakoknál az egymástól erősen eltérő két szélső érték egyike sem tükrözi a valóságot megfelelően, hanem majd minden esetben a kettő középarányosával ajánlatos számolni (egyedül a matematikában a középarányosnál talán valamivel magasabb értékkel). E tapasztalatok alapján érthető tehát, hogy *állományunknak állományunk használatágával* történő most következő összehasonlításakor az olvasóforgalom kéthavi középértékeivel, tehát a kéthónap összesített adataival számolunk:

A kurrens külföldi periodikumok szakmegoszlásának, valamint szakonkénti használatának összehasonlítása

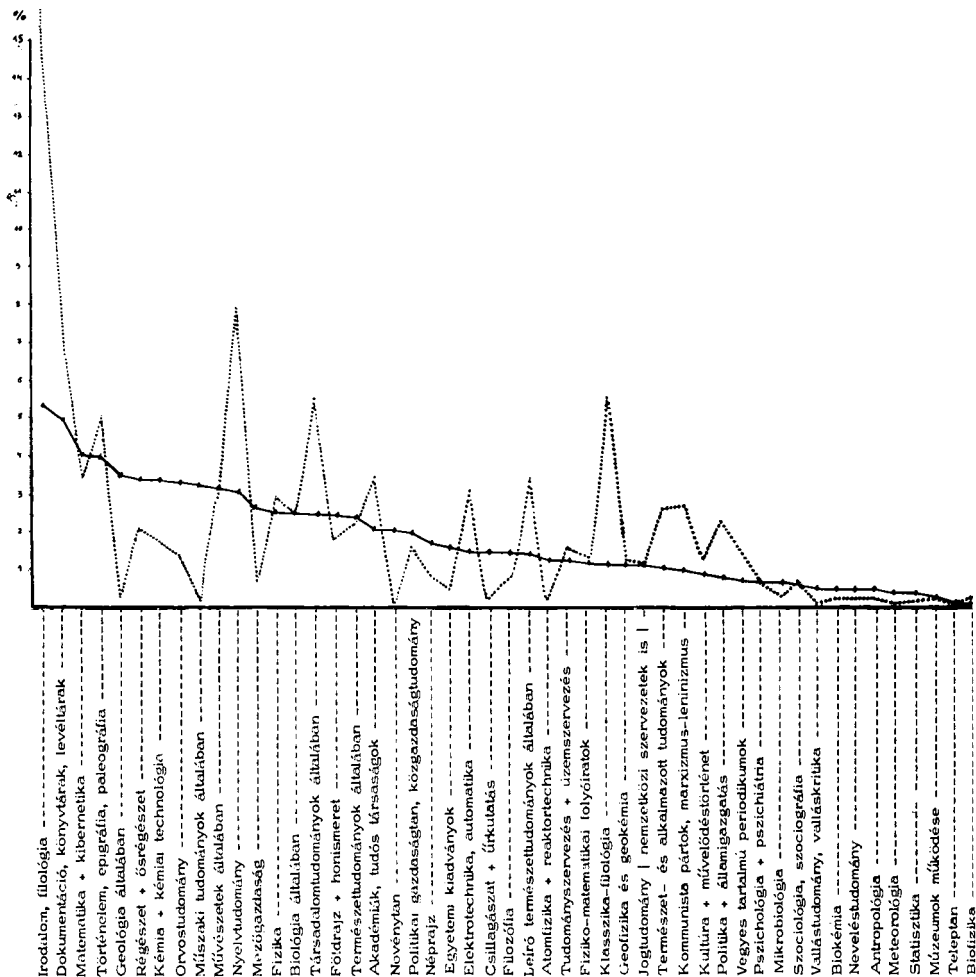
ETO-szám	A szak megnevezése	A szak nagysága % számmal kifejezve	Két hónap (1966 január, április) folyamán használt egységek száma: % aránya:	
001.89+65	Tudomány-ill. üzemszervezés	1,21	64,84	1,57
001.92	Vegyes tartalmú folyóiratok	0,66	60,17	1,46
002+01/02+ 930.25	Dokumentáció + katalógusok, bibliográfiák, könyvtárak + levéltárak működése	5	275,5	6,67
008+930.85	Kultúra + művelődéstörténet	0,81	51,16	1,24
009+3	Humán tudományok és társadalomtudományok általában	2,44	227,41	5,55
061.12	Akadémiák és egyéb tudományos társaságok	2,1	143,67	3,5
069	Múzeumok működése	0,2	7	0,17
1	Filozófia	1,42	30,25	0,73
159.9+616.89	Pszichológia + pszichiátria	0,63	24,67	0,59
2	Vallástudomány, valláskritika	0,5	3	0,07

ETO-szám	A szak megnevezése	A szak nagysága ‰ számmal kifejezve	Két hónap (1966 január, április) folyamán hasz- nált egységek száma: ‰ aránya:	
3K+3M+14M	A kommunista pártokkal kapcsolatos anyag + marxizmus—leninizmus	0,92	110,5	2,69
30	Szociológia, szociográfia	0,6	27,29	0,66
31	Statisztika	0,32	1	0,02
32+35	Politika + államigazgatás	0,69	88,49	2,18
33	Politikai gazdaságtan, köz- gazdaságtudomány	1,9	67,17	1,63
34	Jogtudomány (nemzetközi szervezetek működése is)	1,06	45,83	1,11
37	Neveléstudomány	0,48	8,33	0,2
378.4	Egyetemi kiadványok	1,6	18,5	0,45
39	Néprajz	1,72	33,03	0,81
5	Természettudományok általában	2,38	87	2,12
5 6	Természet- és alkalmazott tudományt általában érintő folyóiratok	0,99	105,08	2,55
501	Fiziko-matematikai tudományok	1,11	54,	1,31
502	Leíró természettudományok	1,35	143	3,48
51+007	Matematika + kibernetika	4,06	140,33	3,45
52+629.19	Csillagászat + űrkutatás	1,44	5,5	0,13
53	Fizika	2,53	121,83	2,96
539.1+621.039	Atomfizika + reaktortechnika	1,25	7,5	0,18
54+66	Kémia + kémiai technológia	3,5	70,83	1,74
548 549	Ásvány- és kristálytan	0,35	—	—
55	Geológia általában	3,62	10	0,24
550.3/.4	Geofizika és geokémia	1,08	50	1,22
551.4	Fizikai földrajz	0,96	—	—
551.5	Meteorológia	0,34	1,5	0,03
553	Teleptan	0,11	5	0,12
56	Paleontológia, őslénytan	0,47	—	—
57	Biológia	2,47	104,34	2,55
572	Antropológia	0,45	7,7	0,19
576.8	Mikrobiológia	0,63	11	0,27
577.1	Biokémia	0,49	8,16	0,19
577.3	Biofizika	0,06	8	0,19
58	Növénytan	2,08	3	0,07
59	Állattan	2,24	—	—
61+612	Orvostudomány	3,4	54,67	1,35
619	Állatorvostudomány	0,18	—	—
62	Műszaki tudományok általában	3,3	6,5	0,16
621.3+621-52	Elektrotechnika, elektronika + automatika	1,44	126,5	3,14
622+669	Bányászat + kohászat	0,7	—	—
63	Mezőgazdaság	2,64	28	0,67

ETO-szám	A szak megnevezése	A szak nagysága % számmal kifejezve	Két hónap (1966 január, április) folyamán hasz- nált egységek száma: % aránya:	
7	Művészetek (képzőművészet, iparművészet, zene, film, tánc, színművészet)	3,17	116,89	2,85
80	Nyelvtudomány	3,12	329,1	7,99
807	Klasszika-filológia	1,1	187,49	4,57
809	Orientalisztika	7,26	0,5	0,01
82 89	Irodalom, irodalomelmélet, irodalomtörténet, filológia	5,34	652,93	15,9
91+908	Földrajz + honismeret	2,42	72	1,75
93 99+930.27	Történelem általában + paleográfia, epigráfia	4	208,76	5,1
930.26+571	Régészet + ősrégészet	3,5	84,08	2,06
	Összesen:	99,79 ⁰ / ₀	4099 egység	99,84 ⁰ / ₀

A fenti táblázat anyagát felhasználva nézzük most meg, grafikon formájában, hogy kurrens külföldi periodikumaink állományának csökkenő rendjét alapul véve miként viszonyul ehhez az egyes szakok hasznátsága, anyaguk olvasottsága:

A táblázat adatai, és az ennek alapján összeállított túloldali grafikon végeredményben azt mutatja be, hogy milyen mértékű volt az olvasók érdeklődése egy-egy szak iránt. A grafikonon a fekete vonal az állomány nagyságát mutatja az egyes szakok esetében, a pontozott vonal viszont ugyanezen szakterületek hasznátságot, olvasottságot érzékelteti. A két vonal egymáshoz való viszonya jól mutatja tehát az állomány és a használat oppozícióját, ill. egybeesését. Egy-egy szak állománya a használattal pozitív, illetve negatív irányban állhat oppozícióban, azaz az egész állományhoz viszonyított százalékos aránynál nagyobb vagy kisebb mértékben kereshetik anyagát. Mint látjuk, az állomány nagyságának szintjét messze meghaladja az olvasói érdeklődés az *irodalom és filológia*, a *nyelvtudomány*, a *humán- és társadalomtudományok általában*, az *akadémiák és tudós társaságok kiadványai*, az *elektrotechnika*, a *leíró természettudományok*, a *klasszika-filológia*, a *kommunista pártok, marxizmus—leninizmus és a politika* szakban. Ezzel szemben a *geológia*, a *műszaki tudományok általában*, a *mezőgazdaság*, a *növénytan*, az *egyetemi kiadványok*, a *csillagászat*, valamint az *atomfizika + reaktortechnika* szakban az olvasói érdeklődés nagymértékben alatta marad az állomány nyújtotta lehetőségeknek. Jó néhány szakterületen, ezekkel az oppozíciós esetekkel szemben, az állomány nagysága ennek hasznátsággal csaknem teljesen megegyezik (pl. *biológia*, *természettudományok általában*, *politikai gazdaságtan*, *tudományszervezés*, *jogtudomány*, *pszichológia*, *szociológia*, *matematika* stb.). Gyűjtőkori követelményeinkre, valamint a nemzetközi összehasonlító adatainkra (ahol a nyelvtudományt, a klasszika-filológiát, az irodalmat stb. külön is felemlítettük) visszatekintve azt láthatjuk, hogy az olvasók érdeklődése szerencsésen találkozott a főgyűjtőkörünkbe tartozó nemzetközi vi-

A kurrens külföldi periodikumok állományának nagysága (egyenletes fekete vonal) és olvasottsága (pontozott vonal) szakonként 1966-ban az Akadémiai Könyvtárban (az olvasottságra vonatkozó adatok a helybenolvasás januári és áprilisi összevont adatai szerint).

szonylatban is legértékesebb anyagunkkal. Ezt a periodikum-állományunk és annak olvasottsága között bizonyos szakterületeken már megvalósult egyensúlyt feltétlenül az Akadémiai Könyvtár tevékenységének pozitív mozzanataként kell elkönyvelnünk. Viszont ugyanakkor az olvasók érdeklődésének szinte teljes hiányával (a negatív oppozíció eseteivel) igazolva látjuk azt a korábbi megállapításunkat,²⁴ hogy állományunk bizonyos szakterületein indokolatlan mennyiségben profilidegen, „holt” anyag halmozódik fel. E felhalmozódások kedvezőtlen tényének megszüntetése a jelenleg folyamatban levő csererevízió eredményeképpen várható. Tagadhatatlan, hogy vannak olyan állományterületeink (pl. a *filozófia*, a *néprajz*, a *régészet és ősrégészet*), melyek nem teljesen idegenek könyvtárunk gyűjtőköri jellegétől, megfelelően színvonalas anyagot is tartalmaznak, olvasóink érdeklődését mégis — úgy látszik — elkerülik. E szakterületek vagy részletkutatási területek felderítésének is alkalmas módszere az imént bemutatott állományhasználat-szembeállítás. Szántsándékkal használtuk a „bemutató” szót, mivel jelen fejezetünkben valóban csak bemutatni kívántuk az állomány és a használat egybevetésének lehetőségeit, hiszen jól tudjuk, hogy teljes érvényességű megállapításokat csak a készülő több éves állományhasználati felmérés adatai segítségével lehet lesz kialakítani.

ÖSSZEFOGLALÁS

Elemzésünk tapasztalatait a következőkben foglalhatjuk össze:

Az Akadémiai Könyvtár periodikum-gyűjteménye napjainkban rendkívül gyorsan gyarapszik (évente 3-400 új periodikum) Ezt a gyors gyarapodást egyrészt a periodikum formában megjelenő ismeret-anyag növekvő mennyisége és új periodikumok indulása magyarázza, másrészt az, hogy az Akadémiai Könyvtár az Akadémia idegen nyelvű folyóiratainak kiterjedt cseréje folytán kiváltságos helyzetben van periodikum-gyűjteménye gyarapítása terén.

A periodikum-gyűjtemény legkeresettebb anyagát a kurrens külföldi periodikumok képezik. 1966 végén 5754 különféle kurrens külföldi periodikummal rendelkezett a könyvtár, amely szám meghaladja az összes akkori akadémiai intézeti könyvtár kurrens külföldi periodikumainak együttes számát. (Még abban az esetben is, ha a KFKI kb. 500 különféle folyóiratát is számításba vesszük.) — E periodikumok anyagából 1941 különféle periodikum olyan, amely csak itt, egyetlen példányban van meg az országban. Az intézeteknek együttesen viszont még 940 ilyen, az országban csak egyetlen példányban meglevő periodikumuk van.

Az intézeti könyvtárak periodikum-állományát, de mindennemű tudományos kutatást egyáltalán, az Akadémiai Könyvtár-i állomány részben saját gyűjtőköréhez tartozó periodikumokkal támogatja, részben az intézeti könyvtárak anyagát kiegészíti, részben viszont olyan anyagot tartalmaz amelyek átfedések: az Akadémiai Könyvtárban valamint az intézeteknél egyaránt meglevő periodikumok. (1375 az átfedések száma.) — A gyűjtemény anyagának nemzetközi oldalról való megvilágítását adja az Ulrich-féle nemzetközi folyóirat-bibliográfia, melyet „Szakmai értékelés” c. fejezetünkben hasznosítottunk. Ennek megvilágításában az Akadémiai Könyvtárban levő periodikumok állománya egyenlőtlen képet mutat: egyes szakokban a nemzetközileg nevezetes periodikumoknak csak kis töredékével rendelkezik a gyűjtemény (orvostudomány, műszaki tudományok, alkalmazott tudományok általában), más

szakterületeken, főleg a főgyűjtőkört jelentő szakokban, a nemzetközileg elismert periodikumok jelentős része megvan. Sajnos a szakmegosztási táblázat, amit a gyűjtemény egészéről adtunk az ETO-rendszer „tudomány-rendszertanának” sorrendjében, valamint az egyes szakok csökkenő rendjében; valójában csak a legdurvább összefüggéseket szemlélteti. Az anyag igazán finom és aprólékos szakmegosztásának bemutatására nem volt lehetőség. Annak illusztrálására azonban, hogy mégis milyen lenne egy ilyen aprólékos szakelemzés, a nyelvtudomány-szak anyagának ilyen jellegű elemzésével példát kívántunk nyújtani.

Az olvasóforgalmunkkal kapcsolatos egybevetésünk grafikonyszerű ábrázolásban világít rá arra, hogy vajon a rendelkezésre álló kurrens külföldi periodikumaink közül szakonként milyen százalékban veszik is igénybe ezeket az olvasók. Egyes szakoknál a rendelkezésre álló folyóiratok olvasottsága rendkívül nagy, más szakok esetében viszont az olvasók érdeklődése elmarad a rendelkezésre álló periodikumok nagy száma megett. Ez utóbbi kizárólag a profilidegen szakok területén mutatkozik. A főgyűjtőköri területek olvasottsága a legmagasabb. Néhány nem közvetlen gyűjtőkörbe vágó humánjellegű szakterület anyagára fel kell viszont hívnunk a megfelelő szakintézmények és kutatók figyelmét, mivel ezek kihasználtsága, az idevágó periodikum állományunk mind mennyiségi, mind minőségi színvonalához képest túl alacsonynak tűnik.

A fenti dolgozat, az adatszerű eredmények mellett egyben módszertani vállalkozás is. Egy adott anyag szakmegosztási elemzésének különféle eljárásai mellett, a jelenleg alkalmazottnak az az érdeme, hogy az egyes szakok érintettségét kifejező értékek (melyek mindazonáltal csak ritkán egész számok) összegezve egész számot adnak ki: az elemzésre került egységek számát. Így a szakmegosztás az elemzésre kerülő anyag szakmegosztási arányaira reálisan jellemző. A módszer, — nézetünk szerint, — a fenti elemző feladatok ellátására alkalmasnak mutatkozott, de ezen alkalmasságát még további nézetek, bírálatok, javaslatok és tapasztalatok fogják véglegesen igazolni, vagy módosítani.

Tagadhatatlan, hogy az Akadémiai Könyvtár gyarapodására a múltban sokszor a kiszámíthatatlanság volt bizonyos fokig a jellemző. Néha egy-egy kiváló tudós-akadémikus személyes igénye, egy-egy illetékes könyvtári tisztviselő belátása, illetve donátorok teljesen egyéni megfontolások mellett kialakított gyűjteményeinek beolvadása befolyásolta a könyvtár állományának összetételét. De a periodikum-állományra is jellemzők voltak a fenti befolyásoló szempontok, sőt jelenleg is fennforog a periodikum-gyarapodás bizonyos külső körülményektől való meghatározottsága: a nemzetközi folyóiratcsere ható tudománypolitikai megfontolások ugyanis a szükségessé váló szakterületileg bizonyos fokig szerteágazóbb csereanyag beáramlásához vezetnek. Könyvtárunk periodikum-állományának nagysága és értéke, valamint a gyarapodást meghatározó, sok tekintetben sajátos, körülmények azt eredményezik, hogy ilyen utólagosan végzett kontrollra, mint amilyennek jelen tanulmányunkat is tekintjük, tehát a meglevő állomány időnkénti átfogó elemzésére — nézetünk szerint — az Akadémiai Könyvtárnál sokkal nagyobb mértékben van szükség, mint szinte bármely más tudományos nagykönyvtár esetében.

A gyarapodás terén mutatkozó említett egyenlőtlenségek 1966, adatgyűjtésünk befejezése óta mind a mai napig fennállnak. Az ezóta beérkezett periodikumok ugyanis a dolgozatunkban vázolt szakmegosztási képbe minden jelentősebb eltérés nélkül beillenek. Az 1966 óta eltelt idő nem hozott tehát olyan változást periodikum-állományunk struktúrájában, amely az általunk végzett felmérések következtetéseit érvénytelenítené.

J E G Y Z E T E K :

1. Ilyen: F. Csanak Dóra: *Az Akadémiai Könyvtár története a szabadságharcig*. Bp., 1959., valamint: Fráter Jánosné: *Részletek az Akadémiai Könyvtár történetéből (1865-1875)*. Bp., 1965. Itt kell megemlíteni azokat a munkákat is, amelyek az Akadémiai Könyvtár történetét teljes egészében tárgyalni kívánják, ilyenek: Haraszthy Gyula: *A 130 éves Akadémiai Könyvtár*. Bp., 1956.; Berlász Jenő — Szakmáriné Németh Mária: *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának múltja és jelene*. Bp., 1956. valamint a több nyelven megjelent *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára* c. album (Bp., 1960) könyvtártörténeti vonatkozású része, hogy csak a legfontosabbakat említsük.
2. Ilyenek: Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása*. Bp., 1957.; Tőkés László: *Az Akadémiai Könyvtár mikrogyűjteménye és fotólaboratóriuma*. Bp., 1962., Csapodi Csaba: *Állományvédelmi módszerek és eredmények az Akadémiai Könyvtár Kézirattárában és Régi-könyv Gyűjteményében*. (1949-1964) Bp., 1965.; Csapodi Csaba: *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának ősnymtatvány-gyűjteménye*. Bp., 1967.; bizonyos fokig ide tartozik: Sz. Garai Judit — Ujhelyi Gabriella: *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára orosz és szovjet cserekapcsolatainak vázlatos története*. = Magyar Könyvszemle. (1967) 325-34. — Számos hagyatékismertetés, ill. egyetlen állományi darabra vonatkozó ismertetés is tartalmaz adalékokat egyes könyvtári osztályok történetére.
3. Vö. jelen dolgozatunk 33. lapját.
4. I. De Sola Pool: *Trends in Content Analysis* (Urbana, 1959) című könyvében legkülönbözőbb módszereket, köztük számos statisztikai megközelítést, találunk arra vonatkozóan, hogy miként lehet a szövegek rejtett jellemzőit, implicit tartalmát felderítendő a sorok között olvasni. A tartalomelemzést azonban, mint komplex módszert, az ilyen „pszichoanalitikai” célzattól merőben eltérő célokra: periodikumok tartalmi összetételének megállapítására, bibliográfiák kiértékelésére, nagyterjedelmű szókincs vagy bizonyos adott szöveg tartalmi jegyeinek felderítésére, stb. is alkalmazni lehet, miként ezt M. Duverger: *Methodes dans les sciences sociales* (Paris, 1961. — idézi: Büky Béla: 6. jegyzetben i. m. 4. p.) c. művében példákkal illusztrálva bizonyítja. E módszert ill. ehhez hasonló megközelítést alkalmazott Antal László (Magyar Nyelvőr. LXXXIII 1959. 307-11, valamint egy 1968-ban elhangzott rádióelőadásában) és Petőfi S. János (Nyelvtud. Közlemények. LXVIII. 1966. 210-213) a nyelvészetben, Szalai Sándor (Tudományszervezési Tájékoztató. V/1965. 615-57. és Magyar Filozófiai Szemle. IX/1965. 1015-1025) a kutatási statisztikában. Büky Béla (i. m.) a tudományos produkció elemzésében és Varga Károly a szociológiában (Vö. pl. a „Rádió szakkönyvtár” 14. számaként megj. kötetét).
5. Ilyen „minden tételt egyetlen szakba” való besorolási módszert valósít meg többek között a *Folyóiratok és időszakos kiadványok a M. T. Akadémia Könyvtárában (összeállították a könyvtár tisztviselői)* /Bp. 1906. c. kiadvány, azaz a kötet 120-145 közötti lapjain található periodikum-szakmutató. Mivel számos olyan periodikum volt, melyeket nem tudtak egvértelműen egy szakba besorolni, ezeket a „vegyes tartalmúak” csoportba sorolták bele. A kurrens külföldi periodikumok anyagának például több mint harmada ebbe a csoportba nyert besorolást. Ez a tény is mutatja a módszer tökéletlenségét.
6. E módszer tudományos tájékoztatási célzattal való alkalmazhatóságát vizsgálta Büky Béla: *A tudományos tájékoztatás egyik feladatköre: témamegoszlási statisztika*.

tikák készítése és alkalmazása (MKSzle. LXXX/1964./310-322 p.) című kiadványában.

7. Periodikumokat az egész anyag szakozása során 5-nél több szakba sohasem soroltunk, így a módszer jelen alkalmazási formájánál pusztán a három szakba való szétszakozás esetén jelentkezett ez a probléma.
8. Jóllehet, hogy az Akadémiai Könyvtár kurrens külföldi periodikumainak szakmegoszlását az 1966. évi állomány alapján határoztuk meg, az intézeti könyvtárak viszonylatában valamivel korábbi, immár az 1965. év folyamára eső állapotot vettünk alapul a szakmegoszlás megállapításához, mivel a szakozás követelményeinek megfelelő pontos adatok csak ebből az időszakból álltak rendelkezésünkre.
9. 106/1965. MTA sz. §.
10. A műszaki tudományok százalékos aránya valójában némileg magasabb, mivel több esetben a természettudományi szakokkal összevontan számoltunk el műszaki folyóiratokat, amint ez azokról az ETO-számkombinációkból is kitűnik, melyeket szakmegoszlási táblázataink (12-13., 22-24., 35-37. lapokon) alkalmaznak.
11. Vö. Büky Béla: i. m. 8. p.
12. Vö. Simon Mária Anna: *A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeti könyvtári hálózata* (Bp., 1966). 21. p.
13. Az a tény, hogy a szakmegoszlás megállapításának céljaira az intézeti könyvtárak 1965. évi állományát vettük alapul egyetlen ponton hat zavarólag, t. i. a tekintetben, hogy akkor szervezetileg még bizonyos fokig más intézetek tartoztak az Akadémiához: az 1966. évi állapottal szemben ekkor még az Akadémiához tartozott az Agrárgazdasági Kutató Intézet, a Geokémiai Kutató Laboratórium, és az Afroázsiai Kutató Csoport viszont még nem kezdte meg ekkor működését. Ha azonban e tényeket szem előtt tartjuk, valamint azt a körülményt, hogy a Központi Fizikai Kutató Intézet periodikum-állománya az anyag ekkori zárt jellege miatt összehasonlításunkból kimaradt, akkor e körülményekből fakadó aránytalanságok nem fognak félrevezetni bennünket az állomány arányainak kiértékelésénél. Meg fogjuk tudni magyarázni a *fizika*, valamint az *atomfizika* + *reaktortechnika* szakba vágó anyag alacsony arányszámát, az intézeti könyvtárak periodikum-állományának számát gondolatban megnöveljük a Központi Fizikai Kutató Intézet mintegy 500 folyóiratának anyagával melyek nagyrésze kurrens külföldi, stb.
14. Jóllehet, hogy az Akadémiai Könyvtár állománya az itteni illetve az előző szak esetén meghaladja az intézetekét, meg kell említeni, hogy a *bányászat* + *kohászat* szakot érintő periodikumai között *olajbányászattal* foglalkozó alig akad, a *művészeti* periodikumokra vonatkozólag meg azt kell tudni, hogy az Akadémiai Könyvtárnál e szakban található a *képzőművészetek*, az *iparművészet*, a *színművészet*, a *táncművészet*, és a *fotóművészet* is, de a *zenei* anyag, még ha mindezeket leszámítjuk is, aránylag elég számottevő marad.
15. Vö. *Kurrens külföldi folyóiratok a magyar könyvtárakban. Lelőhelyjegyzék.* Bp., 1966. OSZK. soksz.
16. *Ulrich's International Periodicals Directory.* 11. kiad. New York. 1965. Ez a két-kötetes, 1110 lap terjedelmű kiadvány az 1965-1966-os állapotot tükrözi. Az anyag szakcsoportjai az általunk használt ETO szakcsoportokkal jól összeegyeztethetők. Az egyeztetésnél a szakozás esetleges különbözőségei csak csekély hibalehetőséget jelentenek.
17. Az Akadémiai Könyvtár cserekapcsolatainak alakulásáról a könyvtár által közzétett évi beszámoló-jelentésekből megfelelően tájékozódhatunk. Az 1966. évi jelen-

tés tanúsága szerint 1966. dec. 31-ig 103 állam 2518 intézményével folytatott a könyvtár rendszeres kiadványcserét.

18. Rokon intézményként a szomszédos államok tudományos akadémiáinak könyvtárai kínálkoznak. A valóságban azonban ezek a mi könyvtárunktól sok tekintetben eltérő funkciót töltenek be. Lengyelországban például 3 akadémiai könyvtár is van; a varsói, a legnagyobb, állományilag kisebb a mienkénél, de összetételében is eltér, mivel főleg tudományelméleti, tudományszervezési anyaggal rendelkezik; a krakkói rendkívül nagyszámú nem kurrens periodikumot és inkább régi anyagot tartalmaz. Romániában a bukaresti Akadémiai Könyvtár részben a nemzeti könyvtár funkcióját látja el. Jugoszláviában a regionális jelleg jobban érvényesül az egyes akadémiai könyvtárak állományában, stb.
19. Hogy az ilyen desiderata-jegyzék összeállításának folyamatát és használhatóságát kikísérletezzük, végeztünk egy próbaösszeállítást ismét az Ulrich-féle bibliográfia alapján. Az így nyert desiderata-anyagból Szépe György, módszere szempontjait figyelembe véve, a következő periodikumok beszerzésének indokoltságára mutatott rá. Elsősorban: *Journal of African Languages*. 1962. London; *Language et comportement*. 1965. Paris; *Oceanic Linguistics*. 1962. Honolulu. Másodsorban: *College English*. 1939. Champaign. Ill.; *Forum of Modern Language Studies*. 1965. Berkeley, Calif; *Incorporated Linguist*. 1962. London; *Journal of Linguistic Society of Japan*; *Slavic and East European Journal*. 1957. Madison, Wisc; *Texas Studies in Literature and Language*. 1959. Austin. — Javaslatából néhány más periodikumot, mivel azok az országban valahol már megtalálhatók, elhagytunk. Az évszámok mindenütt az I. évfolyam megjelenési évére utalnak.
20. Vö.: Déri Miklósné: *Kémikusok olvasási és tájékozódási szokásai*. = Tud. műszaki Tájékozt. XIII 1966 474-95; Dufla Istvánné: *Orvosi szakfolyóiratok olvasottsága 1964-ben*. Orv. Könyvt. VI 1966 280-302; Szentirmai László: *Az olvasáselemzés adatgyűjtési módszerei*. = Könyvtáros. XVI/1966 191-4; Szentirmai László: *Folyóiratok, hírlapok, magazinok olvasottságának vizsgálati módszerei*. = Könyvt. Figyelő. XII 1966 67-70; Szepesi Zoltánné: *Az orvosok érdeklődése az orvostudományi témák iránt*. = Orv. Könyvt. VII/1967 35-57;
21. Vö.: Gondos Ernő — Polonyi Péter: *Írók és olvasók*. = Valóság. X/1967 55-9; Kamarás István — Sárdy Péter: *Mit olvas a könyvtáros?* = Könyvtáros XVIII/1968/233-5; Szentirmai László: *Kísérlet az egyetemi hallgatók olvasási szokásainak felmérésére*. = Felsőoktatási Szemle. 1965 441-6; Tóth Dezsőné: *A 26-40 éves könyvtártagok olvasási szokásai*. Bp. 1966. Főv. Szabó E. Könyvt. soksz.; Ughy Jenő: *Napirenden az olvasásvizsgálat*. = Könyvtáros. XVI/1966 121-3.
22. Lásd Fráter Jánosnének az 1. számú jegyzetben említett dolgozatát.
23. A 34. lapon levő grafikonunkon és a 35-37. lapon levő táblázatunkban feltüntettük az orientalisztika szak olvasottságának adatát is. Ez csak formális, mivel, mint már említettük az ilyen anyag olvasása könyvtárunk Keleti Osztályán történik, mégis folyóiratolvasónk és a Keleti Osztály olvasóterme közötti anyagátkölcsonzás lehetősége fennáll. Egy-egy olvasó, nem orientalisztikai periodikumai mellé igényelhet egy orientalisztikait is, ilyenkor nem megy át, különösen anyagegybevetés esetén, a Keleti Osztályra, hanem a periodikumot hozatjuk át részére. Innen adódik, hogy saját olvasóforgalmi adataink között is néha megjelenik orientalisztika szakba tartozó periodikum.
24. Vö. jelen dolgozat 16-17. lapját.

Függelék

*136 nyelvészeti periodikumunk értékelése a modernség, a nemzetközi színvonal
és a magyar vonatkozás szempontja alapján*

1. Acta Linguistica Hafniensia. Copenhagen. — Ib3
2. American Speech. New York. — IIc3
3. Anales del Instituto de Linguística. Mendoza. — IIc2
4. Anthropos. Fribourg. — IIb3
5. Archivio Glottologico Italiano. Firenze. — IIb3
6. Archivum Linguisticum, Glasgow. — IIb3
7. Beiträge zur Namenforschung. Heidelberg. — IIb2
8. Beiträge zur Sprachkunde und Informationsverarbeitung. München-Wien. — IIb3
9. Bibliografie České Linguistiky. Praha. — IIa3
10. Biuletyn Fonograficzny. Poznań. — IIc3
11. Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego. Wrocław-Kraków. — IIb3 -
12. Bollettino dell'Atlante Linguistico Mediterraneo. Venezia-Roma. — IIb3
13. Bölgarszki Ezik. Szofija. — IIb3
14. Bulletin d'Information du Laboratoire d'Analyse Lexicologique. Besançon. — IIc3
15. Bulletin Signalétique. Paris 21. Sociologie. Ethnologie. Sciences du Langage. — IIa3
16. Bulletin de la Société de Linguistique de Paris. — Ia2
17. Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane. Bucarest. — IIc2
18. Cahiers Ferdinand de Saussure. Genève. — Ib3
19. Cahiers de Lexicologie. Besançon-Paris. — IIc3
20. Canadian Slavonic Papers. Toronto. — IIc3
21. Cercetari de Lingvistica. Cluj. — IIc1
22. Československý Terminologický Casopis. Bratislava. — IIc3
23. Conférences de l'Institut de Linguistique de l'Université de Paris. — IIb3
24. Current Trends in Linguistics. The Hague. — Ia3
25. Celtica. Dublin. — IIb3
26. Dialektologičesnŭj Bjuleten'. Kŭjiv. — IIc2
27. Doklady i Szobscsenijá Insztitut Jazŭkoznanija. Moszkva-Leningrad. — IIb3
28. English and Germanic Studies. Birmingham-Cambridge. — IIc3
29. English Language Teaching. London. — IIc3
30. ETC. A Review of General Semantics. San Francisco, Calif. — IIc3
31. Étimologičeszkije Iszszledovanija po Ruszszkomu Jazŭku. Moszkva. — IIb3
32. Études Finno-Ougriennes. Paris. — IIc2
33. Ezik i Literatura. Szofija. — IIb3
34. Filologia. Buenos Aires. — IIc3
35. Finite String. The —, Washington. — Ib3
36. Finnisch-Ugrische Forschungen. Helsinki. — IIa1
37. Folia Phoniatrica. Basel-New York. IIb3
38. Fonetica și Dialectologie. București. — IIb2

39. Foundations of Language. Dordrecht. — Ia3
40. Français Moderne. Le — Paris. IIb3
41. International Journal of American Linguistics. Bloomington, Ind. — IIa3
42. International Review of Applied Linguistics in Language Teaching. Heidelberg. — IIb3
43. Íslenzk Tunga. Reykjavík. — IIIb3
44. Izvestija na Insztituta za Bölgarszki Ezik. Szofija. — IIIb3
45. Jazükoznanie i Metodika Prepodavanija Inosztrannüh Jazükov. Moszkva. — IIIc3
46. Jazykovedné Studie. Bratislava. — IIIc2
47. Jazykovedny Casopis. Bratislava. — IIIc2
48. Jezik. Zagreb. — IIIc3
49. Jezyk Polski. Kraków. — IIIb3
50. Journal of the Canadian Linguistic Association. The —, Montréal. — IIIc3
51. Journal of Linguistics. London-New York. — Ib3
52. Journal of Speech and Hearing Research. The — Danville, Ill. — IIb3
53. Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior. New York-London. — Ib3
54. Keele ja Kirjanduse Instituudi Uurimused. Tallin. — IIb2
55. Kratkie Szoobscenija. Insztitut Szlavjanovedenija. Moszkva. — IIIc3
56. Kratylos. — Wiesbaden. — IIIb3
57. Language. — Baltimore, Md. — Ia2
58. Leksikograficeszkij Szbornik. Moszkva. — IIb3
59. Lekszükölogija ta Lekszükögrafia. Küjiv. — IIIc3
60. Lenguaje y Ciencias. Trujillo. — IIC3
61. Lexis. Lahr i. B. — IIb3
62. Limba Romina. Bucuresti. — IIb2
63. Lingua. Amsterdam. — Ia3
64. Lingua Nostra. Firenze. — IIIb3
65. Lingua Posnaniensis. — IIb3
66. Linguistic Reporter. The — Washington. — IIC3
67. Linguistica. Ljubljana. — IIIc3
68. Linguistics. The Hague-London. — Ia3
69. Linguistique. La —, Paris. — IIb3
70. Maître Phonétique. Le —, London. — IIb3
71. Materiale si cercetari Dialectale. Bucuresti. — IIIb2
72. Materialü i Iszszledovanija po Ruszszkoj Dialektologii. Moszkva. — IIIc3
73. Mechanical Translation. Cambridge, Mass. — Ib3
74. Miscellanea Phonetica. London. — IIC3
75. Modern Language Notes. Baltimore, Md. — IIC3
76. Münchener Studien zur Sprachwissenschaft. — IIIc3
77. Naš Jezik. Beograd. — IIIc3
78. Naše Řec. Praha. — IIIc3
79. Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap. Oslo. — IIb3
80. Novaja Inosztrannaja Literatura po Jazükoznaniu. Moszkva. — IIC3
81. Novaja Szovetszkaja Literatura po Jazükoznaniu. Moszkva. — IIC3
82. Onomastica. Wrocław-Warszawa-Kraków. — IIIb3
83. Orbis. Louvain. — IIa3
84. Phonetica. Basel-New York. — IIa3
85. Prague Studies in Mathematical Linguistics. — Ib3
86. Probleme de Lingvistica Generala. Bucuresti. — IIb3
87. Problemü Szstrukturnoj Lingvisztiki. Moszkva. — Ia3
88. Quaderni dell'Istituto di Glottologia. Bologna. — IIIc3
89. Revista de Dialectologia y Tradiciones Populares. Madrid. — IIIb3
90. Revue Internationale d'Onomastique. Paris. IIIb1
91. Revue de Linguistique. Bucuresti. — IIb3
92. Revue de Linguistique Romane. Paris. — IIIb3

93. Ricerche Linguistiche. Roma. — IIIc3
94. Sbornik Praci Filosofické Fakulty Brnenské University. Řada Jazikovedna. — IIb3
95. Sitzungsberichte der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Klasse für Sprachen, Literatur und Kunst. — IIb3
96. Slavia. Praha. — IIb3
97. Slovenská Reč. Bratislava. — IIIc3
98. Slovo a Slovesnost. Praha. — IIb3
99. Sprache. Die —. Wien-Wiesbaden. — IIb3
100. Sprache im technischen Zeitalter. Stuttgart. — Ib3
101. Spachforum. Köln-Graz. — IIb3
102. Statistical Methods in Linguistics. Stockholm. — IIb3
103. Studia Fennica. Helsinki. — IIIc2
104. Studia Linguistica. Lund-Copenhagen. — IIc3
105. Studia Romanica et Anglica Zagrabienia. — IIIc3
106. Studies in Linguistics. Buffalo, N. Y. — Ib3
107. Studii si Cercetari Lingvistice. Bucuresti. — IIb3
108. Studii de Gramatica. Bucuresti. — IIIc3
109. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja. Helsinki. — IIb2
110. Szovetszkoe Finno-Ugrovedenie. — Tallin. — IIb1
111. Szovetszkoe Finnougrovedenie. Petrozavodsk. — IIb1
112. Sztat'i i Materialü po Bolgarszkoj Dialektologii. Moszkva. — IIIc3
113. Traduction Automatique. La —. La Haye-Paris. — Ib3
114. Travaux du Cercle Linguistique de Copenhagen. — Ib3
115. Travaux de l'Institut de Linguistique. Paris. — IIc3
116. Travaux Linguistiques de Prague. — Ia3
117. Trudü Insztituta Jazükoznanija. Moszkva. — IIb3
118. Trudü Karel'szkogo Filiala Akademii Nauk SzSzSzR. Petrozavodsk. — IIIc2
119. Trudü. Marijszkij Naucsno-Iszszledovatel'szkij Insztitut Jazüka, Literaturü i Isztorii. Joskar-Ola. — IIIc2
120. University of California Publications in Linguistics. Berkeley-Los Angeles, Calif. — IIb3
121. Ural-Altaische Jahrbücher. Wiesbaden. — IIb1
122. Virittäjä. Helsinki. — IIb2
123. Voproszü Filologii i Metodiki Prepodavanija Inosztrannüh Jazükov. Voronezs. — IIb3
124. Voproszü Jazükoznanija. Moszkva. — IIa3
125. Voproszü Kul'turü Recsi. Moszkva. — IIb3
126. Voproszü Szlavjanszkogo Jazükoznanija. Moszkva. — IIb3
127. Vox Romanica. Bern. — IIb3
128. Welt der Slaven. Die —. Wiesbaden. — IIIc3
129. Wiener Beiträge zur Kulturgeschichte und Linguistik. — IIIc3
130. Word. New York. — Ia3
131. Year's Work in Modern Language Studies. The —. Cambridge. — IIb3
132. Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung. Berlin. — IIa3
133. Zeitschrift für Romanische Philologie. Tübingen. — IIb3
134. Zeitschrift für Slavische Philologie. Heidelberg. — IIb3
135. Zeitschrift für Slawistik. Berlin. — IIb3
136. Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der Indogermanischen Sprachen Göttingen. — IIa3

BESTAND DER KURRENTEN AUSLÄNDISCHEN PERIODIKA IN DER BIBLIOTHEK DER UNGARISCHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN

Infolge der fortschreitenden Beschleunigung des Forschungstempos der Wissenschaften ist auch eine immer raschere Vermittlung der bezüglichen Informationen geboten. Der Schnelligkeit der Informationsvermittlung dienen einerseits die mündliche Weitergabe — wissenschaftliche Besprechungen, Konsultationen —, andererseits vervielfältigte Forschungsberichte bzw. Vorberichte, Lizenzbeschreibungen und nicht zuletzt: Zeitschriften und periodisch erscheinende Reihenausgaben (Jahrbücher, Almanache, annual reports, usw.). Diese Schriften (also die Periodika) sind eben in wissenschaftlichen Bibliotheken von einer ganz besonderen Bedeutung, auch müssen die Gesichtspunkte ihrer Sammlung und Behandlung in bibliothekarischer Ansicht gründlich analysiert und geklärt werden.

Unter diesem Aspekt versucht die Verfasserin der vorliegenden Arbeit eine zusammenfassende Übersicht über die der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften regelmässig zugehenden ausländischen periodischen Schriften zu geben. Ende des Jahres 1966 wurden regelmässig 5754 verschiedene ausländische Periodika der Bibliothek zugesendet, — nebst 485 inländischen. Vergleicht man diese ansehnliche Zahl mit dem gesamten Periodikabestand der genannten Bibliothek, so stellt sich heraus, dass Ende 1966 diese Bibliothek ungefähr das Doppelte solcher Publikationstiteln enthielt, insgesamt genau: 12 744 Zeitschriften und Schriftenreihen (s. S. 11). Die Verfasserin stellt vergleichsweise auch fest, dass am Anfang des betreffenden Jahres den einzelnen wissenschaftlichen Instituten der Ungarischen Akademie 3812 verschiedene Periodika des Auslands regelmässig zugesendet wurden (s. die Summationen der Tabelle S. 12—13); das bedeutet aber, dass die Zentralbibliothek bedeutend mehr ausländische und zugleich kurrente Periodika enthielt als sämtliche, — i. J. 1966 bereits mehr als vierzig — Einzelinstitute. In den zwei letzten Jahren (1967—1968) bereicherte sich die Zeitschriftensammlung der Zentralbibliothek der Ungarischen Akademie mit noch etwa 600—700 neuen Periodikatiteln.

Ausser den quantitativen Angaben sucht die Verfasserin den Gesamtbestand der Periodika auch qualitativ zu erfassen, indem sie eine fachliche Gruppierung des Materials gibt. Mit Hilfe der Allgemeinen Dezimalklassifikation stellt sie zwei statistische Tabellen auf. Die erste — auf S. 12—13. — enthält absolute Zahlen und die bezüglichen Prozentwerte, die die Grösse der in der betreffenden Sparte zur Verfügung stehenden Periodika angeben; die zweite — auf S. 14—15. — veranschaulicht dieselben Daten, jedoch nach dem Grössenwert der einzelnen Sparten, in einer Vergleichsreihe dargestellt.

Eingehend werden im weiteren diejenigen Periodika ins Auge gefasst,

die in Ungarn nur in einem Exemplar zugänglich sind (s. S. 22—25.). Solche finden sich in der Zentralbibliothek insgesamt: 1941, in den einzelnen Forschungsinstituten: 940. Diese werden — auf S. 22—24. — ebenfalls tabellarisch und fachlich gruppiert dargestellt.

Auch wird die sprachliche Verteilung des Periodikabestandes der Bibliothek tabellarisch angegeben (S. 25—26.), wonach es sich herausstellt, dass etwa 70⁰/₀ der in der Bibliothek vorzufinden Periodika in Weltsprachen veröffentlicht wurden.

Zur quantitativen Charakterisierung soll auch der Abschnitt der Arbeit gerechnet werden (S. 27—29.), innerhalb dessen der Gesamtbestand von 1966 mit dem Material einer internationalen Zeitschriftenbibliographie (Ulrich's International Periodicals Directory, 1965¹¹) verglichen wird. In einigen Fächern, die zum Profil der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften gehören — so etwa: Sprachwissenschaft, klassische Philologie, Archäologie, Orientalistik, Wissenschaftsorganisation — stehen den Lesern mehr als 50⁰/₀ der in der Bibliographie angeführten Periodika zur Verfügung.

Die Verfasserin versucht das Periodikamaterial in gewisser Hinsicht auch auszuwerten. Dabei berücksichtigt sie drei Kriterien: 1. Erreicht die betreffende Zeitschrift das internationale Niveau oder nicht? — 2. Ist sie zeitgemäss? — 3. Inwieweit sie die inländischen Forschungen fördert? — Diese Gesichtspunkte werden allerdings nur für die sprachwissenschaftlichen Periodika geltend gemacht, da das ganze Verfahren nur etwa für einen Versuch betrachtet, und an einem beschränkten Material ausprobiert wurde. (Vgl. S. 29—32. u. 47—49.)

Schliesslich (S. 33—39.) werden Daten über den Gebrauch der kurrenten Periodika im Lesesaal der Zentralbibliothek angegeben. (Die Bibliotheken der Einzelinstitute konnten dabei nicht berücksichtigt werden.) Auch versucht die Verfasserin, das Interesse der Leser für einzelne Fächer mit der Menge des einschlägigen Bestandes zu vergleichen. Die Ergebnisse dieser Untersuchung werden auf S. 38 graphisch veranschaulicht. (Anscheinend werden einzelne technische und naturwissenschaftliche Zeitschriften in der Zentralbibliothek der Ungarischen Akademie von den Lesern nur ganz spärlich benutzt. Dagegen wurden aber auch Fälle eines grossen Interesses seitens der Leser für einige Fachgebiete beobachtet.)

Die Verfasserin war bestrebt, in ihrer vorliegenden Arbeit eine gewisse Methode der Bestandsanalyse zu bieten. Bei der fachlichen Klassifikation werden — nach ihrer Methode — die einzelnen Publikationen nicht nur einer einzigen Sparte zugeordnet, sondern zu mehreren. Während der Auswertung werden aber die „Beträge“ der einzelnen Fächer meistens nur mit Bruchzahlen vermehrt: wurde z. B. eine Zeitschrift drei Fächern gemäss klassifiziert, so erhalten die einzelnen Fächer nur je ein Plus von 0,33 (einmal von 0,34). Der Vorteil dieser analytischen Methode liegt darin, dass das Endresultat der fachlichen Gliederung eine ganze Zahl ergibt und diese mit der Zahl der analysierten Periodika identisch ist (vgl. S. 8—11.).

Nach der Meinung der Verfasserin ist eine derartige Analyse des Bestandes bei solchen grossen Bibliotheken, wie es die der Ungarischen Akademie der Wissenschaften ist, — wo ein Grossteil der Periodika infolge eines Tauschverkehrs mit den wissenschaftlichen Akademien und Instituten des Auslandes erworben wird, — von Zeit zu Zeit unbedingt geboten.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLEMÉNYEI

1. Haraszthy Gyula: *A 130 éves Akadémiai Könyvtár*. Bp. 1956.
2. Berlász Jenő—Szakmáryné Németh Mária: *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának múltja és jelene*. Bp. 1956.
3. Csapodi Csaba: *A legrégibb magyar könyvtár belső rendje*. Bp. 1957.
4. Berlász Jenő: *Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárának átalakulása*. Bp. 1957.
5. Haraszthy Gyula: *Az Országos Könyvtárügyi Tanács és a magyar könyvtárügy időszzerű kérdései*. Bp. 1958.
6. Gergely Pál: *Arany János és az Akadémia Könyvtára*. Bp. 1958.
7. Moravek Endre: *Die neuen ungarischen Bibliotheksnormen*. Wien, 1957.
8. Szakmáryné Németh Mária: *Az Akadémiai Könyvtár, mint a Magyar Tudományos Akadémia célkitűzéseinek könyvtári támogatója*. Bp. 1958.
9. Gergely Pál: *Az Akadémia levéltára a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kézirattárában*. Bp. 1958.
10. Csapodi Csaba: *Könyvkonzerválás és restaurálás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*. Bp. 1958.
11. Moravek Endre: *Kiadványtipusok a katalogizálás szempontjából*. Bp. 1958.
12. Szakmáryné Németh Mária: *A központi folyóirat-címjegyzék kérdései*. Bp. 1959.
13. Csaba Csapodi: *L'avenir des périodiques scientifiques*. La Haye, 1958.
14. F. Csanak Dóra: *Az Akadémiai Könyvtár története a szabadságharcig*. Bp. 1959.
15. Moravek Endre—Weger Imre: *Magyar könyvészeti kifejezések kis orosz szótára*. Bp. 1959.
16. Csaba Csapodi: *Der geographische Begriff im Katalogsystem der Bibliothek*. Wien, 1959.
17. Csapodi Csaba: *A proveniencia elve a könyvtárban*. Bp. 1959.
18. Rásonyi László: *Stein Aurél és hagyatéka*. Bp. 1960.
19. Sáfrán Györgyi: *Arany János és Rozvány Erzsébet*. Bp. 1960.
20. Rózsa György: *A magyar társadalomtudományok az UNESCO kiadványaiban. — Les sciences sociales hongroises dans les publications de l'UNESCO*. Bp. 1960.
21. Gergely Pál: *Pápai Párizs-album a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*. Bp. 1961.
22. Gergely Pál: *Bartók Béla ismeretlen levelei a Tudományos Akadémia Könyvtárában*. Bp. 1961.
23. Sarlóska Vince Ernő: *Bolyai János házassága a köztudatban és a dokumentumok*. Bp. 1961.
24. Csapodi Csaba: *Mikor pusztult el Mátyás király könyvtára?* Bp. 1961.
25. Moravek Endre—Weger Imre: *Abbreviaturae Cyrillicae*. Bp. 1961.
26. Rásonyi László: *A magyar keletkutatás orosz kapcsolatai*. Bp. 1962.
27. Tőkés László: *Az Akadémiai Könyvtár mikrokönyvgyűjteménye és fotolaboratóriuma*. Bp. 1962.
28. Fráter Jánosné: *„Nemzeti részvét emelte.” 100 évvel ezelőtt kezdték építeni az Akadémia palotáját*. Bp. 1962.
29. Büky Béla: *Székelly Bertalan hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*. Bp. 1962.
30. Moravek Endre: *Index acronymorum selectorum. Pars 2. Instituta scientifica*. Bp. 1962.

31. Méreiné Juhász Margit: *Mikszáth Kálmán szellemi és tárgyi hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémián és tájmúzeumainkban*. Bp. 1963.
32. Rózsa György: *The documentation of science organization as an emerging new branch of scientific information*. Bp. 1962.
33. Gergely Pál—Molnár Zoltán: *Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány repertórium. 1840—1960*. Bp. 1962.
34. Csapodi Csaba: *Mikor szűnt meg Mátyás király könyvfestő műhelye?* Bp. 1963.
35. Tőkés László: *A mikrokártya és a kutatók*. Bp. 1963.
36. Büky Béla—Csengeryné Nagy Zsuzsa: *Székely Bertalan illusztrációi egy tervezett Petőfi-életrajzhoz*. Bp. 1963.
37. Gergely Pál: *Az Akadémia szerepe a pesti Nemzeti Színház létrehozásában*. Bp. 1963.
38. Moravek Endre: *Index acronymorum selectorum. Pars 3. Instituta paedagogica*. Bp. 1963.
39. Josef György: *Die Goethe-Sammlung Balthasar Elischers in der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften*. Bp. 1963.
40. Rózsa György: *Részvételünk és lehetőségek a nemzetközi társadalomtudományi dokumentációban*. Bp. 1964.
41. Csapodi Csaba: *Beatrix királyné könyvtára*. Bp. 1964.
42. Rózsa György: *Hagyomány és korszerűség: az Akadémiai Könyvtár távlati fejlesztéséről*. Bp. 1964.
43. Büky Béla: *A tudományos tájékoztatás egyik feladatköre: témaelemzési statisztikák készítése és alkalmazása*. Bp. 1964.
44. Csapodi Csaba: *Conservation of the Manuscript and Old Book Collections at the Library of the Hungarian Academy of Sciences: methods and results (1949—1964.) — Állományvédelmi módszerek és eredmények az Akadémiai Könyvtár Kézirattárában és Régi-könyv Gyűjteményében (1949—1964)* Bp. 1965.
45. Fráter Jánosné: *Részletek az Akadémiai Könyvtár történetéből (1865—1875)*. Bp. 1965.
46. Moravek Endre: *Index acronymorum selectorum. Pars 1. Instituta rerum publicarum*. Bp. 1965.
47. Moravek Endre: *Index acronymorum selectorum. Pars 7. Instituta communicationis*. Bp. 1966.
48. Györgyi Sáfrán: *Lettres de Romain Rolland à Marianne Czeke dans la Bibliothèque de l'Académie des Sciences de Hongrie. — Romain Rolland levelei Czeke Mariannehoz a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában*. Bp. 1966.
49. Moravek Endre: *Index acronymorum selectorum. Pars 4. Religio*. Bp. 1966.
50. Rózsa György: *Könyvtár és dokumentáció a tudományos—technikai forradalomban. Library and documentation in the scientific—technical revolution*. Bp. (Előkészületben.)
51. Simon Mária Anna: *A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeti könyvtári hálózata*. Bp. 1966.
52. Fráter Jánosné: *A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Bizottságának működése (1854—1949)*. Bp. 1966.
53. Csapodi Csaba: *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának ősnymtatvány-gyűjteménye*. Bp. 1967.
54. H. Boros Vilma: *Széchenyi István hátrahagyott iratainak története*. Bp. 1967.
55. György József: *Az Akadémia Könyvtára egykori Goethe-szobája és nevesebb magyar látogatói*. Bp. 1968.
56. Bükyné Horváth Mária: *Az Akadémiai Könyvtár kurrens külföldi periodikumai*. Bp. 1968.